

Ольга Хорошковська
Наталія Яновицька

УКРАЇНСЬКА МОВА

Усний курс

1

Ольга Хорошковська,
Наталія Яновицька

УКРАЇНСЬКА МОВА

для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням польською мовою

Усний курс

1 клас

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України*

Львів
Видавництво «Світ»
2012

УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.411.1я7
Х82

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(наказ МОНмолодьспорту України від 07.02.2012 р. № 118)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Експертизу здійснював Інститут педагогіки НАПН України

Умовні позначення

– Завдання на урок.

– Розкажи...

– Послухай...

– Робота в парі.

– Розглянь...

– Розучіть і розіграйте.

Увага!

Текстовий матеріал призначений для учителя.

Хорошковська О.

Х82 Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою. Усний курс : підручник для 1 класу / О.Хорошковська, Н.Яновицька. – Львів : Світ, 2012. – 176 с. : іл.

ISBN 978-966-603-736-0

**УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.411.1я7**

ISBN 978-966-603-736-0

© Хорошковська О.Н.,
Яновицька Н.І., 2012
© Соловйов В.С., Дунаєва В.А.,
ілюстрації, 2012
© Видавництво «Світ», 2012

ЧАСТИНА І

1. Україна – рідний край

Слухаємо–розуміємо, заучуємо напам'ять, розповідаємо.

Володимир Кленц

І Полісся, і Донбас,
Крим і Буковіна –
Все це наш величний край,
Люба Україна.
Яблуневий ніжний цвіт,
Соняхи й калина –
Все це казка чарівна,
Міла Україна.

2. Хто я?

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя, розглядаємо малюнки, засвоюємо нові слова, вираз «У мене є...». Вживаємо їх у мовленні.

Я – хлопчик.
Я – українець.

Я – дівчинка.
Я – українка.

Я – ..., ...
Я – поляк.

Я – ..., ...
Я – полька.

Ми – діти.

Де я живу?

Я живу в селі ...,
на вулиці ...

Я живу в місті ...,
на вулиці ...

У мене є ...

У мене є ...

Назвіть себе і розкажіть одне одному, хто у кого є, хто де і на якій вулиці живе.

3, 4. Я і моя родина

Слухаємо–розуміємо, зачуємо вірш «Моя сім'я», розповідаємо за зразком.

Це – хлопчик.
Він стоїть.

Це –
Вона

Це – діти.
Вони

Це – тато.
Він ...

Це – мама.
Вона ...

Це – батькі.
Вони ...

Це – дідусь.
Він ...

Це – бабуся.
Вона ...

Це – внуки.
Вони...

Розкажи, хто ти для тата і мами, дідуся і бабусі.

Запитайте одне одного і розкажіть, хто є у вашій родині.
Зразок:

У мене є...

Удóма

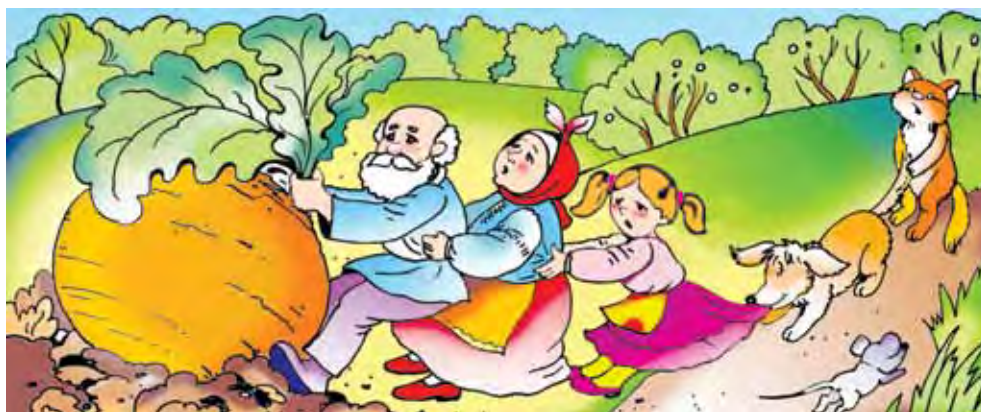
За малюнками запитайте і розкажіть одне одному, хто що робить удома. Зразок:

- Що рóбить мáма? Що рóблять ...?
- Мáма заколісує дити́ну.

5, 6. Ріпка

Слухаємо-розуміємо казку, знаходимо малюнок, засвоюємо нові слова, розповідаємо за малюнками.

Розігруємо казку в ролях.

Розкажи, в якому порядку мають бути розташовані малюнки.

7, 8. Мої іграшки, ігри

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя, вимовляємо звук [г], розповідаємо. Засвоюємо слова – назви дій на -ся.

Хто що робить?

Які іграшки є у кожного з вас?

Мої іграшки це ..., У мене є (немає) ..., ...
У мене багато (мало) іграшок.

Запитайте і розкажіть одне одному про улюблену гру.
Зразок:

- У яку гру ти любиш гратися?
- Я люблю

На дитячому майданчику

Хто що робить? У які ігри граються діти?

Розглянь малюнок і розкажи, в які ігри любиш гратися ти.

Слухаємо оповідання Шалви Амонашвілі «Мое».

Поміркуйте і скажіть, якою була дівчинка (доброю, скупю, щедрою) і якою (яким) треба бути.

9, 10. Ввічливість

Слова вітання: Дóбрий рáнок (день, вéчiр)! Дóброго рáнку (дня, вéчора)! Приві́т!

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя, вивчаємо і розказуємо вірш, засвоюємо форми слів із закінченням **-ою**, **-ею**, **-єю** і звертання.

Коли як вітаються? З ким?

– Дóброго рáнку, мату́сю!
– Дóброго рáнку, дóню!

– Дóброго дня, бабúсю!
– Дóброго дня, Іва́нку!

– Дóброго дня, Ма́ріє Іва́нівню!
– Дóброго дня, І́горє Пе́трóвичу!

– Приві́т, Миха́йлику!
– ... !

Розіграйте ролі: 1. Вітаються два хлопчики (дві дівчинки). 2. Вітаються хлопчик (дівчинка) і дорослий.

Слова прощання: До побачення! Бувайте здорові!
До завтра! На добраніч!

Прослідкуйте за малюнками, як прощаються.

– До побачення!

– До завтра!

– Добраніч, донечко!
– Добраніч, мамусю!

– Бувайте здорові, пане Ігоре!
– Усього найкращого!

Розіграйте ролі: 1. Прощаються два хлопчики (дві дівчинки). 2. Прощаються хлопчик (дівчинка) і дорослий.

11, 12. Ввічливість (продовження)

Слухаємо–розуміємо, вивчаємо і розповідаємо напам'ять вірш «Чарівні слова», засвоюємо слова ввічливості, вживаємо їх у мовленні. Засвоюємо форми **мене, мені, біля мене**.

Слова ввічливості: Дозвольте! Будь ласка! Прощу! Дякую! Спасибі! Вибач(те)! Даруй(те)!

Хто що кому сказав?

– Бабуся, дозвольте
взяти пиріжок?
– Ні, він гарячий, зачекай.

– Бабусю, можна взяти
пиріжок?
– Можна, бери.
– Дякую, бабусю!

– Сінку, принеси мені,
будь ласка, склянку води!
– Прощу!
– Дякую, сінку!

– Дідусю, прочитай, будь
ласка, казку!
– Сідай біля мене, Катрусю,
прочитаю.

Розігруємо сценки, зображені на малюнках.

Розкажи за малюнками, що сталося. Хто що сказав?

– Обережно!

– Вибач, я не навмисно!

Давай, допоможу зібрати книжки.

– Оленко, вибач мені, будь ласка!

– Прощу!

Хто сказав «Вибач», а хто «Дякую»?

– ..., візьмі м'ячик!

–!

– ..., ... мені, будь ласка!

– ...

13. Знайомство

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя і вірші, засвоюємо нові слова, вчимося спілкуватися.

– Привіт! Я – ...
А це мої друзі..., ...
А як звуть тебе?

– Привіт! Я – ...
А це мої подруги..., ...
А як звуть тебе?

Дайте імена дітям. Розкажіть, хто з ким познайомився.

За малюнками і поданими зразками розіграйте сценки вітання, знайомства.

– Бабу́сю, познайо́мтеся, будь ла́ска. Це мій друг Оле́сь.

Розіграйте сценку знайомства друга чи подруги з татом, мамою чи бабусею. Подумайте, кого кому треба представляти: старшого за віком меншому чи навпаки.

14. Дру́жба, товаришувáння

Слухаємо вірш Анатолія Костецького «Утрюх», розглядаємо малюнки, розповідаємо.

– Марійко, а ти чого не їси?
– Я забула свій обід удома.

– Ось, візьми половінку
мого бутерброда!
– Дякую!

Розіграйте ці сценки.

15, 16. Лисіця і журавель

Слухаємо–розуміємо казку і знаходимо відповідні малюнки. Засвоюємо нові слова, вживаємо їх у мовленні.

Розіграйте казку за малюнками.

17. Шкóла

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя. Розглядаємо малюнки. Засвоюємо нові слова. Заучуємо і розповідаємо вірш, відгадуємо загадки.

Що це? Що роблять?

Хто це? Що робить? Що роблять?

Я – учень,
школяр.

Я – учениця,
школярка.

Ми – учні,
школярі.

Це – вчитель.

Це – вчителька.

Це – вчителі.

18. Наш клас

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й тексти. Засвоюємо нові слова. Відповідаємо на запитання. Розрізняємо рід.

Клас – це

Що є у класі?

Що де знаходиться?

Клас – це

Хто що робить?

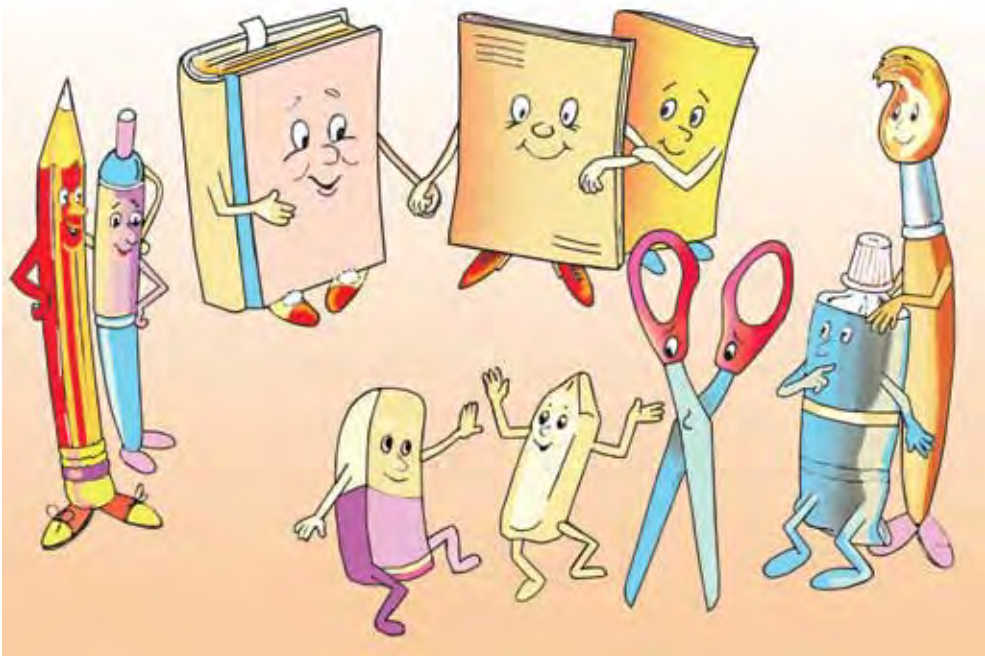

Поміркуйте й оберіть якийсь куточок класу, розгляньте і розкажіть одне одному, що там є. Зразок:

– Ось вікно (дóшка, стіна́, ша́фа...). Там На ... –

19. Навчальне приладдя

 Слухаємо–розуміємо розповідь учителя. Вчимо напам'ять вірш. Засвоюємо нові слова. Розповідаємо.

Упізнайте й назвіть намальовані предмети.

У кого що? Для чого? Зразок:
Ручка для того, щоб писати.

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали. Зразок:

Я запам'ятав такі нові слова: ..., ...,

Лічба: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Що де? Скільки?

Що на (у) чому? Скільки їх?

20. Навчання

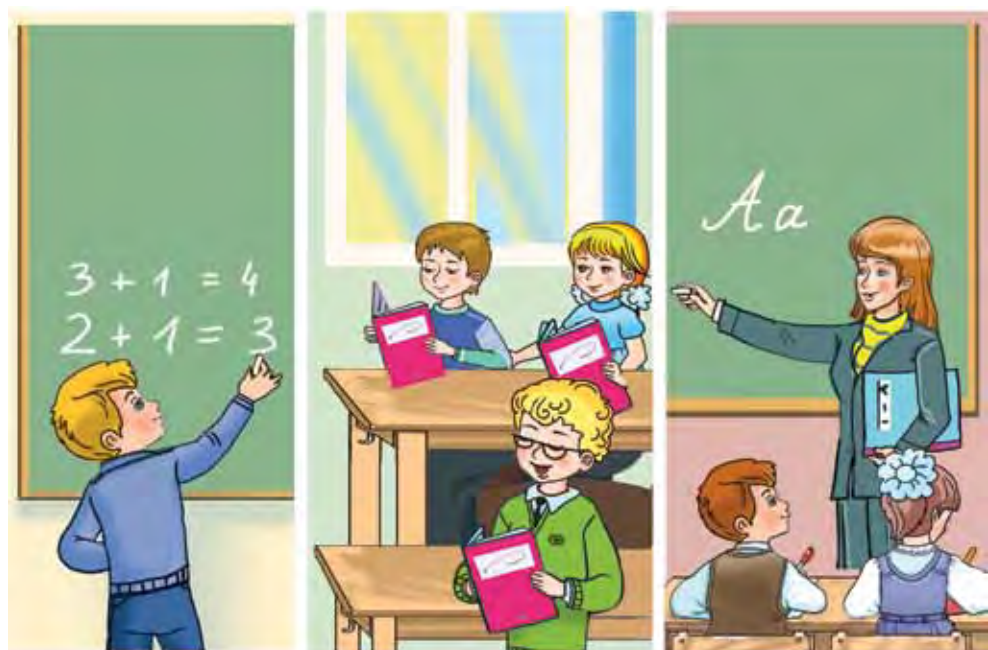
Слухаємо–розуміємо розповідь учителя. Засвоюємо нові слова і форми слів – назв дій (**-уть, -ють**). Відповідаємо на запитання.

Хто що робить? Що роблять?

Що робить учителька? А учениця? Учні?

Які це уроки? Що роблять учні?

21. На перерві

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя і розглядаємо малюнок. Засвоюємо нові слова. Вимовляємо буквосполучення **-ере-**. Розповідаємо.

Розгляньте малюнок. Дайте імена учням і вчительці. Розкажіть одне одному, хто що робить на перерві.

Подоліяночка

Розучуємо і розігруємо гру. Вивчаємо лічилку.

22. Ми малюємо. Кольорі

 Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й вірші. Засвоюємо нові слова, форми слів на **-ий**. Вимовляємо звук [л'].

 Які кольори є, а яких нема в кожному ряду?

  Слухаємо вірш Володимира Тименка «Мій пензлик», розглядаємо малюнок. Які кольори має веселка?

 Назви кольори на палітрі.

 Порадьтеся, які кольори обрати, щоб розмалювати метелика, півника, білочку. Розкажіть про це.

Розглянь малюнок і розкажи, що намалював художник.

Поміркуйте і розкажіть, про що попросила братика сестричка. Що відповів братик? Розіграйте цю сценку.

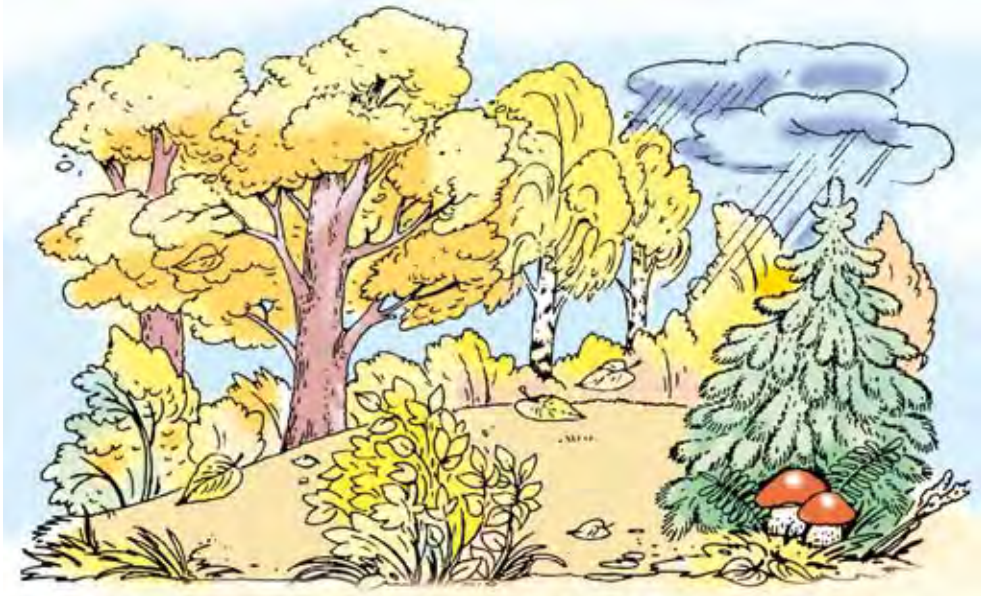

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

23. Óсiнь у лiсi. Кольорi óсенi

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й тексти. Вивчаємо напам'ять. Відгадуємо загадки. Засвоюємо нові слова. Вимовляємо звуки [л'], [с']. Розповідаємо.

Назвіть ці гриби. Порахуйте, скільки їх розсипалося.

Що якого кольору?

Розгляньте малюнки і розкажіть, хто (що) де? Зразок:
Білочка сховалась у дуплі. Лисичка ... під ...

24. Óвочі

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й вірші, засвоюємо нові слова. Вимовляємо звук [ц']. Розповідаємо.

Óвочі – це

Що яке?

Які овочі кладуть у борщ? Розкажіть одне одному.

Які овочі клали у борщ зайці?

Художники

Розіграйте сценки, але спочатку подумайте, хто що каже.

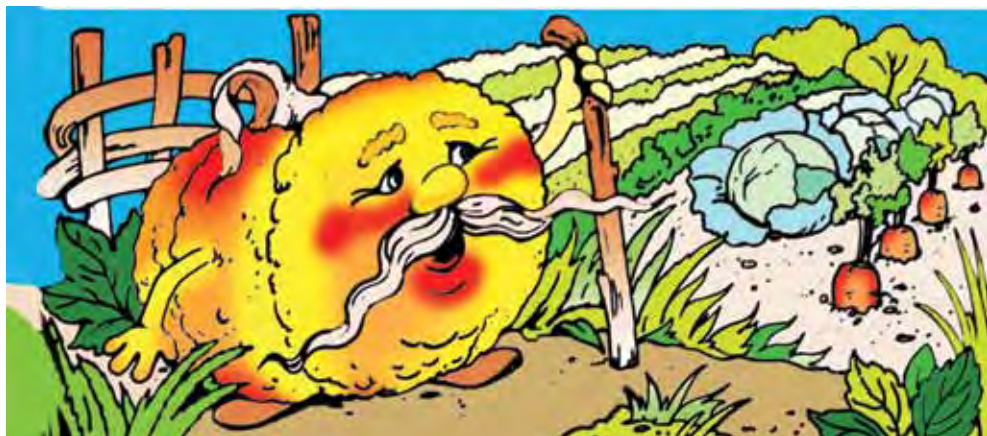

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

25, 26. Хóдить гарбúз по горóду

Слухаємо–розуміємо й розігруємо народну пісню.

27, 28. Фру́кти

Слухаємо розповідь учителя. Розглядаємо малюнки. Засвоюємо нові слова. Відгадуємо загадки. Розповідаємо.

Фру́кти – це ..., ...

Що яке?

Їгоди – це...

Запитайте одне одного і дайте відповідь, які фрукти і ягоди любить кожен з вас. Зразок:

- ..., які фру́кти ти любиш?
- Я люблю ..., ..., ...
- А ягоди?
- ..., ..., ...

Слухаємо–розуміємо, проговорюємо за вчителем, вивчаємо напам'ять і розповідаємо в ролях вірш Платона Воронька «Суничка-сестричка».

Розкажи, яке варення ти любиш найбільше.

Запитайте одне одного і розкажіть, які фрукти і ягоди мама (бабуся) кладе в компот.

29. Людина. Професії

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя, вірші. Розглядаємо малюнки. Запам'ятовуємо назви професій. Засвоюємо слова **він, вона**, формулу «**я хочу**». Розповідаємо.

Хто це?

Це – чоловік.

Це – жінка.

Це – люди.

Це – будівельник.
Він ...

Це – водій.
Він ...

Це – вчитель.
Він ...

Чи знаєш ти, ким працює твій тато, мама, дідусь, бабуся? Якщо знаєш, розкажи про це.

Це – кúхар.
Він готує їжу.

Це – пéкар.
Він печé хлiб.

Це – кондiтер.
Вона́ ...

Це – швáчка.
Вона́ ...

Це – лiкар.
Вона́ ...

Це – продавéць.
Вона́ ...

Люди яких професiй роблять цi речi?

Розпитайте одне одного i розкажiть, хто ким хоче бути.

30. Людина. Частини тіла

Слухаємо–розуміємо текст, запам'ятовуємо нові слова.
Розповідаємо за малюнками.

Подивіться одне на одного і запам'ятайте, хто який зовні. А тепер станьте одне до одного спиною і розкажіть про це, описуючи очі, обличчя, волосся, одяг.

31. Гігієна

Слухаємо – розуміємо розповідь учителя, вірші. Відгадуємо загадки. Розповідаємо.

Розкажи, що робить хлопчик уранці. А ти?

Слухаємо і розігруємо ролі.

32, 33. Óдяг

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й текст, запам'ятовуємо нові слова, розповідаємо. Відгадуємо загадки.

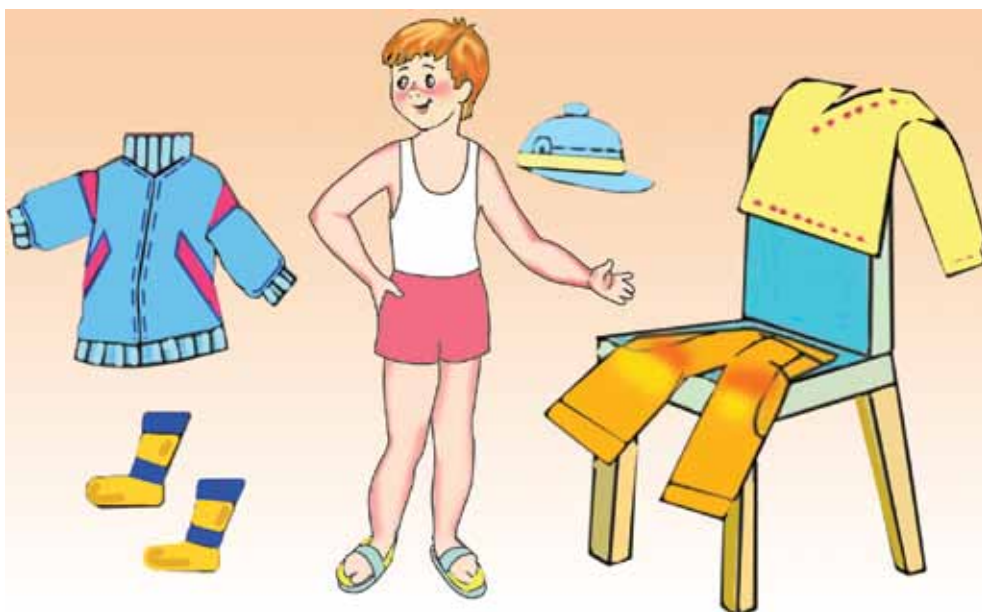
Óдяг – це...

Розкажи, що одягають хлопчики, що – дівчатка, а що – і дівчатка, і хлопчики. Що одягають у теплу пору року, а що – у холодну?

У що одягнена дівчинка?

Що має одягти хлопчик на прогулянку?

1. Запитайте одне одного і розкажіть, у що любите одягатися. 2. Подивіться уважно одне на одного. Поверніться спинками і розкажіть, хто у що одягнений.

34, 35. Взуття

Слухаємо–розуміємо текст, розглядаємо малюнки, запам'ятовуємо нові слова, розповідаємо за малюнками.

Взуття – це ..., ...

Що намальовано? Що коли взувають?

Розглянь малюнок, розкажи, у що одягла і взула своїх ляльок дівчинка.

Слухаємо–розуміємо вірш Анатолія Костецького «Неуважна сороканіжка», розглядаємо малюнки, розповідаємо, яке взуття купила сороканіжка.

1. Поміркуйте і порадьте сороканіжці, що коли треба взувати. 2. Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

36. Бúдьмо охайними

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й тексти, засвоюємо нові слова, розповідаємо за малюнками, розмірковуємо.

Хто що робить?

Слухаємо оповідання «Янек і Стасик», розглядаємо малюнки.

Поміркуйте, чи справді охайний ...

Розглядаємо малюнки і розповідаємо, чому Андрійко запізнився до школи.

Поміркуйте і розкажіть, що означає бути охайним.

37, 38. Зімонька іде, сніжок нам несé

Слухаємо–розуміємо вірші, відгадуємо загадки. Вимовляємо звуки [з] перед и, [ц'], [с'], [с:'а]. Засвоюємо нові слова. Вивчаємо один з віршів. Розповідаємо за малюнками.

Як змінилася природа взимку?

Дайте імена хлопчикам. Поміркуйте, про що вони можуть розмовляти. Розіграйте цю сценку.

Розглядаємо малюнок. Розповідаємо Катрусі, у що треба одягатися і взуватися взимку.

Поміркуйте, про що розмовляють діти. Розіграйте ці сценки.

Розкажи, як ти допомагаєш птахам узимку.

39, 40. Рукавічка

Слухаємо–розуміємо казку і знаходимо відповідні малюнки. Запам'ятовуємо нові слова. Розповідаємо за змістом малюнків.

Розігруємо казку в ролях.

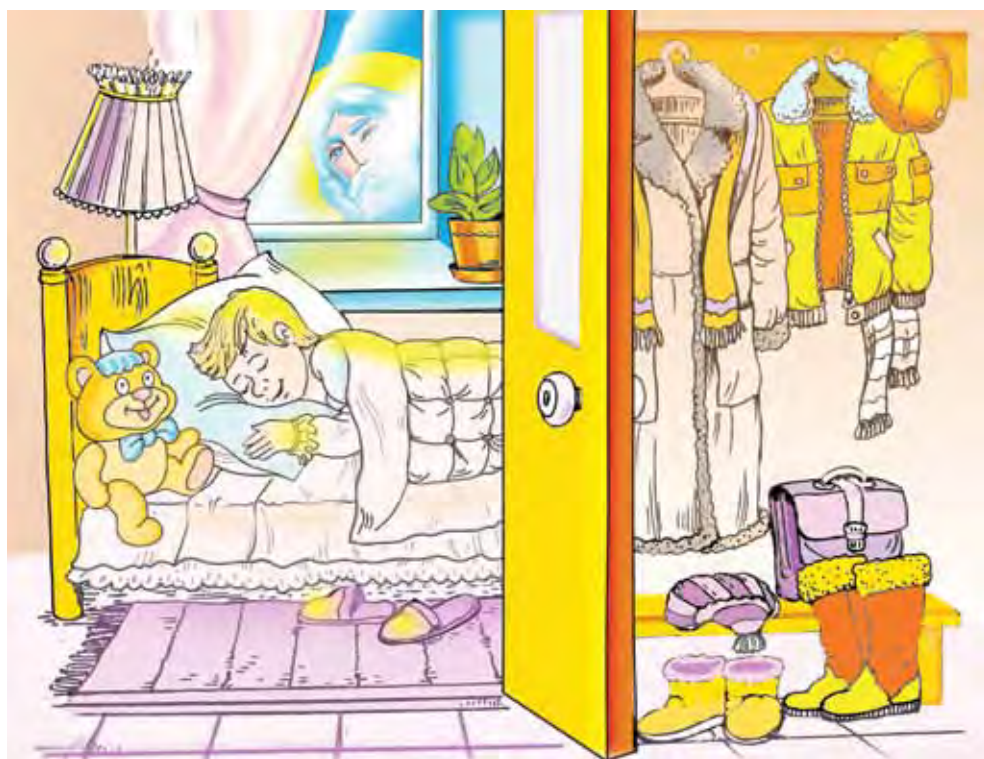
41, 42. Свѣто Миколѣя

Слухаємо–розуміємо тексти. Засвоюємо нові слова. Вивчаємо напам'ять вірш Степана Жупанина. Розповідаємо за малюнками.

Які подарунки приніс Святий Миколай? Який з них хотілося б мати тобі?

 Чому одному хлопчику Миколай приніс різочки, а іншому – іграшку?

 Поміркуйте, про що можуть розмовляти діти. Розіграйте їхні ролі.

  Розкажіть одне одному, який подарунок ви хотіли б одержати від Святого Миколая.

43. Зимові розваги

 Слухаємо–розуміємо вірші, зачуємо і розповідаємо один з них напам'ять. Розглядаємо малюнки. Засвоюємо нові слова. Складаємо розповідь.

Розгляньте малюнок. Розкажіть, хто що робить.

Розгляньте малюнки. Складіть оповідання «Що робили сніговики вночі?».

Розкажіть одне одному, як ви розважаєтеся взимку.

Слухаємо–розуміємо вірш Анатолія Камінчука «Новорічне свято».

Розкажи, як діти святкували Новий рік.

Хто з ким?

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

46, 47. Новий рік в Україні

 Слухаємо–розуміємо текст «Новий рік в Україні», засвоюємо нові слова і розповідаємо за змістом тексту і малюнком.

Слухаємо і розучуємо колядки й щедрівки.

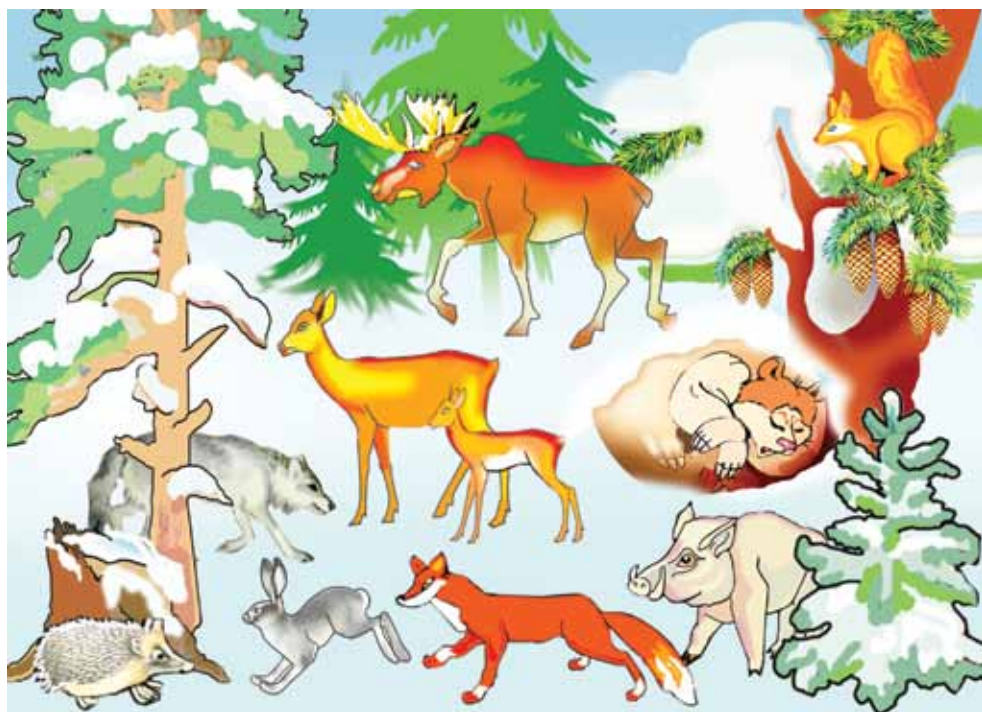

Запитайте одне одного і розкажіть, які колядки й щедрівки запам'ятали.

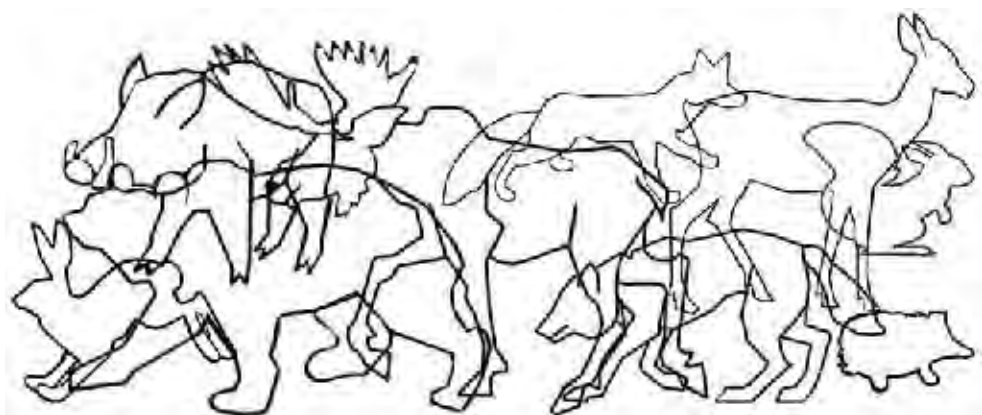
48, 49. Де вони живуть?

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й вірші. Розглядаємо малюнки. Відгадуємо загадки. Розповідаємо.

Дікі тварини – це ..., ..., ...
Вони живуть у ...

Розгляньте малюнок і розкажіть одне одному, яких тварин ви знайшли на ньому.

Дікі тварини – це ..., ..., ...
Вони живуть у ...

Слухаємо загадки і на малюнках знаходимо відгадки.

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова
запам'ятали.

50, 51. **Нáші пернáті дрýзи**

Засвоюємо нові слова. Вимовляємо звук [ц']. Заучуємо скоромовки. Відгадуємо загадки. Розповідаємо.

Пта́хи – це...

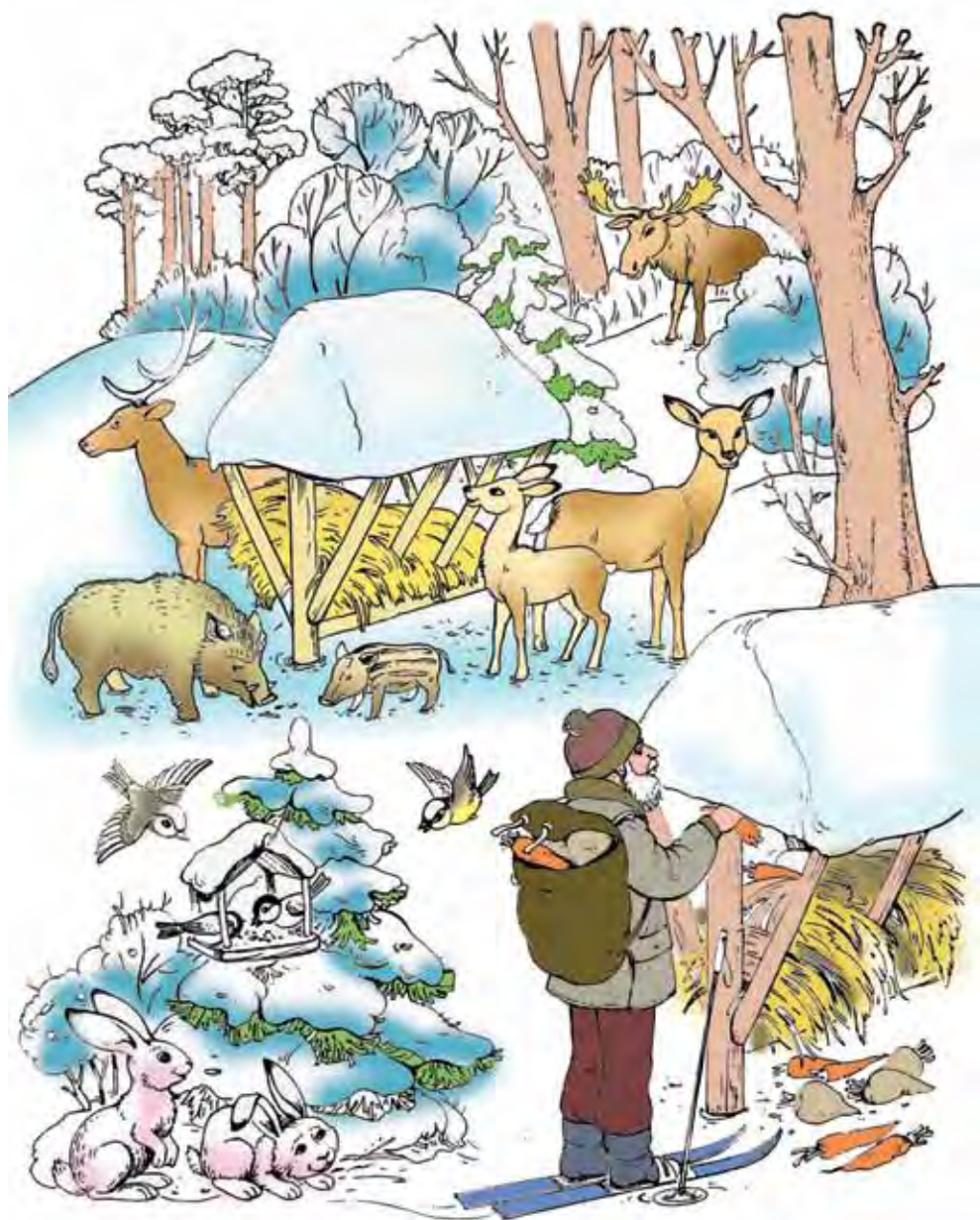

Розгляньте малюнки, запитайте і розкажіть одне одному, яка пташка в якому гнізді живе.

Зимові турботи

Слухаємо текст, засвоюємо нові слова, розповідаємо за малюнками.

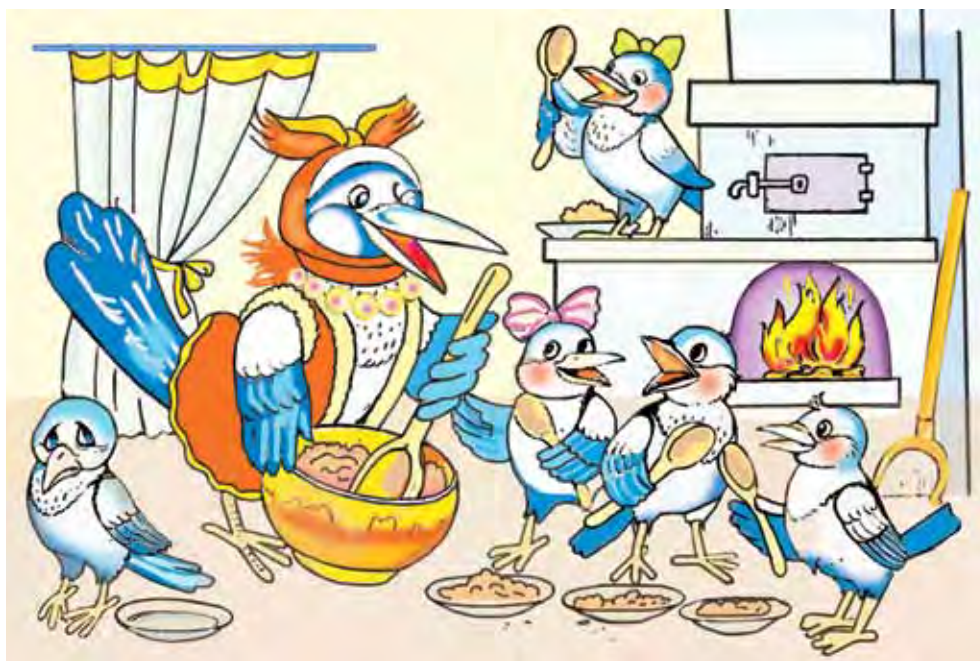

Хто тут? Що поклав лісник у годівниці? За що звірі вдячні лісникові? Кому яку їжу приніс лісник?

52. Слۇхаємо кáзку

Слухаємо-розуміємо дитячу забавлянку і вірш Наталі Забіли «Сорока-білобока». Вимовляємо буквосполучення **-оро-**.

Розгляньте малюнки, розпитайте і розкажіть одне одному, що робить перше сорочення (друге, третє, четверте, п'яте): один запитує – інший відповідає.

53, 54. Свійські тварини

Слухаємо–розуміємо розповідь вчителя і вірші. Розглядаємо малюнки. Засвоюємо нові слова. Заучуємо напам'ять один з віршів. Розповідаємо.

Свійські тварини – це..., ...

Хто це? Хто у кого? Скільки кого?

Поміркуй і скажи, яку користь приносять тварини людям.

Два півники

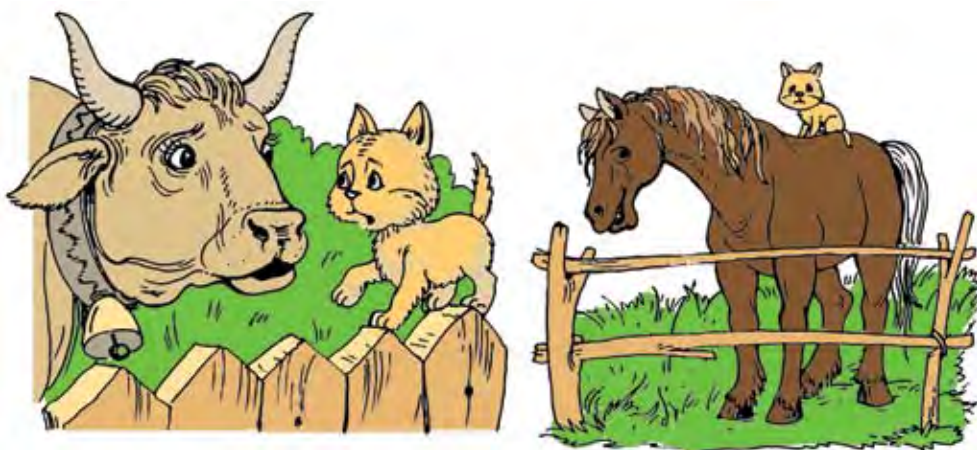
Слухаємо–розуміємо народну пісеньку «Два півники». Заучуємо її напам'ять. Розповідаємо.

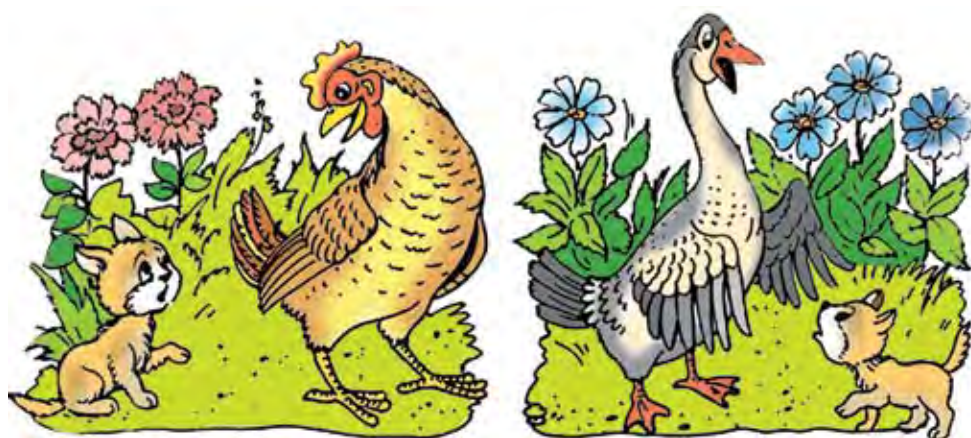

Запитайте одне одного і скажіть, скільки нових слів хто запам'ятав.

55. Слѹхаємо кáзку

! Слѹхаємо–розуміємо казку Оксани Іваненко «Няв-няв!». Розглядаємо малюнки. Розповідаємо.

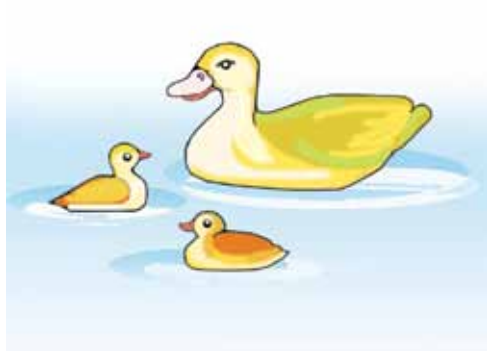

 Як ти гадаєш, що сказала дівчинка кошеняткові, коли повернулася зі школи?

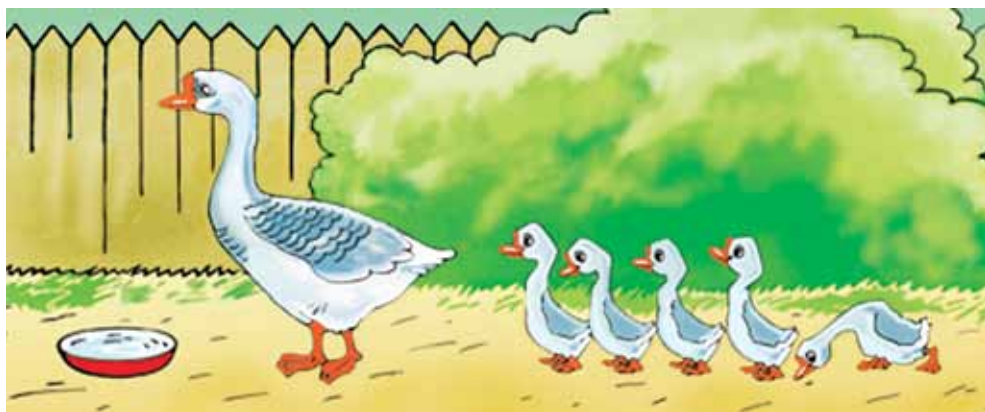
56, 57. Свійська птіця

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя, вірші і загадки, відгадуємо їх. Заучуємо напам'ять, розповідаємо.

Хто це? У кого хто?

Слухаємо, заучуємо напам'ять вірш Грицька Бойка «Гусак».

Слухаємо–розуміємо оповідання Миколи Щербака «Де два сваряться – третій korzystaє» і розповідаємо за малюнками.

Чи сподобалися тобі півники? Чому?

Уявіть собі таку ситуацію: один півник ввічливо попросив у іншого черв'яка. Розіграйте в ролях ситуації: а) півник віддає черв'яка; б) ввічливо відмовляє.

58. Дім (квартира). Будінок в селі. Обереги

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, запам'ятовуємо нові слова, розповідаємо.

Розглянь малюнки. Порівняй, що в них однакове і чим вони відрізняються. Знайди на малюнку і назви рослини-обереги.

Поміркуйте, про що може розмовляти з татком його син. Розіграйте цю сценку.

Інтер'єр української хати. Обереги

Поміркуй, які із зображених предметів є оберегами.

Якщо ви живете у селі, запитайте і розкажіть одне одному, які обереги є у хаті кожного.

59. Дім (квартира). Меблі

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, запам'ятовуємо нові слова, розповідаємо. Розрізняємо значення слів.

Чим відрізняються міські будинки від сільських? В якому будинку живеш ти?

Скільки поверхів має цей будинок? А на якому поверсі живеш ти?

Інтер'єр міської квартири

Якщо ви живете у місті, запитайте і розкажіть одне одному, які обереги є у вашій квартирі.

Розіграйте сценку зустрічі хлопчиків і запрошення до кімнати.

Де що знаходиться?

60. Посуд

Слухаємо–розуміємо, засвоюємо нові слова, вивчаємо напам'ять вірш, розповідаємо.

Що це?

Посуд – це..., ...

Розгляньте малюнок, запитайте і розкажіть одне одному, що де треба поставити чи покласти, накриваючи на стіл.

Розіграйте сценку «Накриваємо на стіл», розповідаючи, що де треба ставити чи класти.

Хто що робить?

Поміркуйте, про що можуть розмовляти хлопчик і дівчинка. Розіграйте ці ролі.

Розіграйте сценку: ти просиш «тітку Василену» навчити виготовляти глечик чи тарелю. Тітка погоджується або не погоджується, каже, що ти ще малий (мала).

61. Допомога вдома

Слухаємо–розуміємо, запам'ятовуємо нові слова, розповідаємо.

Розіграйте сценку: мама повернулася і дякує доні за те, що вона прибрала в кімнаті.

Запитайте одне одного і розкажіть, як допомагає вдома кожен з вас.

Слухаємо–розуміємо й обговорюємо оповідання
Олега Буценка «Помічниці».

Поміркуй і дай відповідь на поставлене в тексті запитання.

Розкажи за малюнками, як діти допомагають вдома.

62, 63. **Продукти харчування. Їжа**

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, засвоюємо нові слова, відгадуємо загадки, розповідаємо.

Що ми їмо?

Солодощі.

Їжа – це ..., ...

Що ми п'ємо?

Додай слова за малюнками.

Я їм ..., п'ю ...

Ти їси ..., п'єш ...

Він (вона) їсть ... п'є ...

Ми їмо ..., п'ємо...

Ви їсте..., п'єте...

Вони їдять ..., п'ють ...

Що печуть, а що варять? З чим?

Розпитайте одне одного і розкажіть, що ви їсте на сніданок, на обід і на вечерю. А п'єте що?

Слухаємо–розуміємо небилицю Тамари Коломієць «Кротів борщ».

1. Поміркуйте і скажіть, чому цей вірш називають небилицею. 2. Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

64. Смачнóго!

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, розмовляємо, правильно вимовляємо буквосполучення **-оро-**.

Поміркуй, чому вірш названо небилицею.

Хто що каже?

Розіграйте сценку.

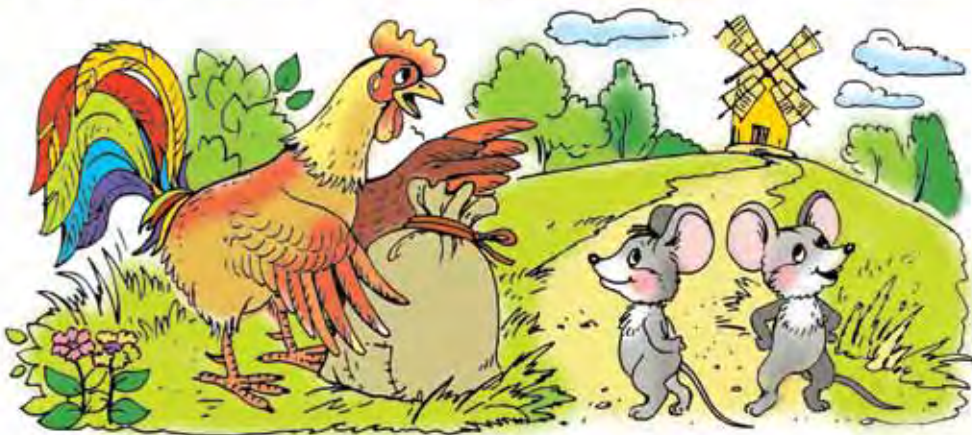

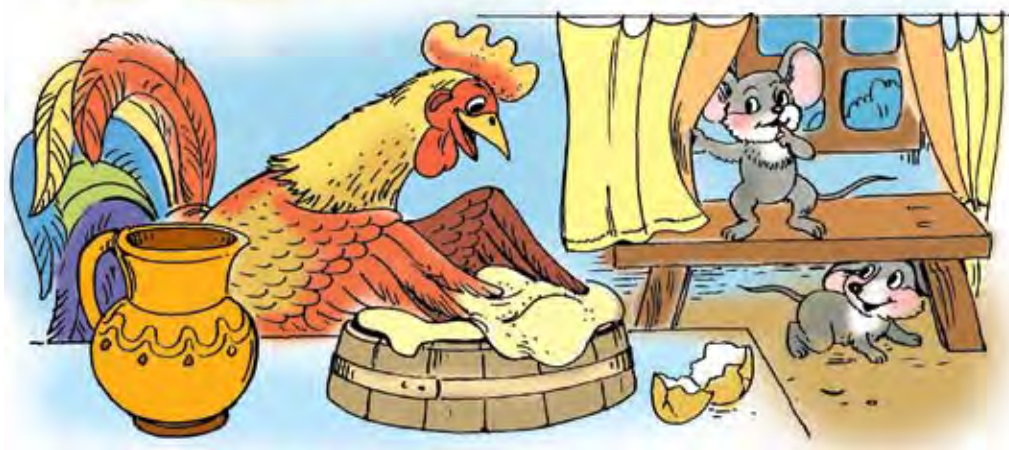
Уявіть собі зображену ситуацію. Розіграйте ролі дівчинки і бабусі: бабуса спочатку відмовляє дівчинці, а потім задовольняє її прохання.

65, 66. Колосок

Слухаємо–розуміємо казку, знаходимо малюнок, засвоюємо нові слова, розповідаємо, вимовляємо буквосполучення **-оло-**.

Розіграйте казку в ролях.

67, 68. А вже весна́

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки. Засвоюємо нові слова, зачуємо напам'ять. Розповідаємо.

Як змінилась природа весною?

Розкажіть вірш «Весна» у ролях.

Мамине свято

Слухаємо вірш, розглядаємо малюнки, розігруємо ролі.

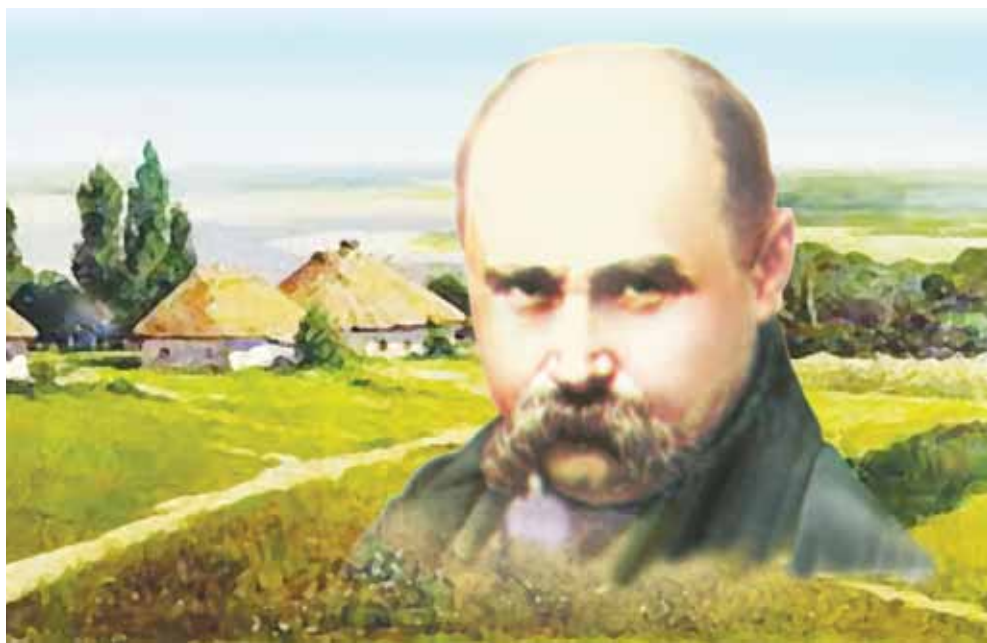

Пригадайте і розкажіть одне одному, як вітав кожен з вас маму зі святом. Розіграйте ролі мами і дітей.

69, 70. Наш Тарас

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й тексти, вивчаємо напам'ять вірші, розповідаємо.

Розкажіть за малюнками, як ушановують у школі Тараса Шевченка.

71. Селó

Слухаємо–розуміємо, вивчаємо напам'ять один з віршів, розповідаємо за малюнком.

Запитайте одне одного і розкажіть про своє село або що ви знаєте про село.

Поміркуйте, про що можуть розмовляти зображені на малюнках герої. Розіграйте їхні ролі.

72. Весняні роботи в селі

Слухаємо–розуміємо вірші. Розучуємо один з них напам'ять. Розповідаємо за малюнками.

Розкажи, що роблять люди весною в селі.

Розгляньте малюнок і розіграйте ролі мамі і доньки, хлопчика і дівчинки.

Що тут намальовано?

Розкажіть, що сіють, а що садять? Запитайте одне одного і скажіть, скільки нових слів і яких ви запам'ятали.

73, 74. Дитячі ігри й пісні весною

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, розучуємо веснянки, розігруємо ігри.

Війди, війди, сонечко

Іді, іді, дощичку ...

«Перепілочка»

Вивчіть слова гри, пограйтесь.

75–77. Україна – наша держава

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й текст, розглядаємо малюнки, засвоюємо нові слова, вивчаємо один з віршів, розповідаємо.

Розкажи, як називається держава, в якій ти живеш. Як називається герб, що він означає? Що означають кольори прапора?

Усі ми діти, всі ми різні ...

Що сказано про дітей України у вірші Лариси Колос?

Запитайте одне одного і розкажіть, що ви дізналися про Україну.

78, 79. **Київ – столиця України**

Слухаємо–розуміємо, засвоюємо нові слова, розглядаємо малюнки, розповідаємо.

Жили колись три брати Кий, Щек, Хорів і четверта сестра їхня Лібідь...

Розкажіть, що ви дізналися про Київ.

80, 81. Мій рідний край

Слухаємо–розуміємо, засвоюємо нові слова, розглядаємо малюнки, розмовляємо.

82, 83. Великдень

Слухаємо–розуміємо тексти, засвоюємо нові слова, вивчаємо і розказуємо напам'ять вірш, розмовляємо.

Розпитайте одне одного і розкажіть, як святкують Великдень у сім'ї кожного з вас.

Великódня пригóда

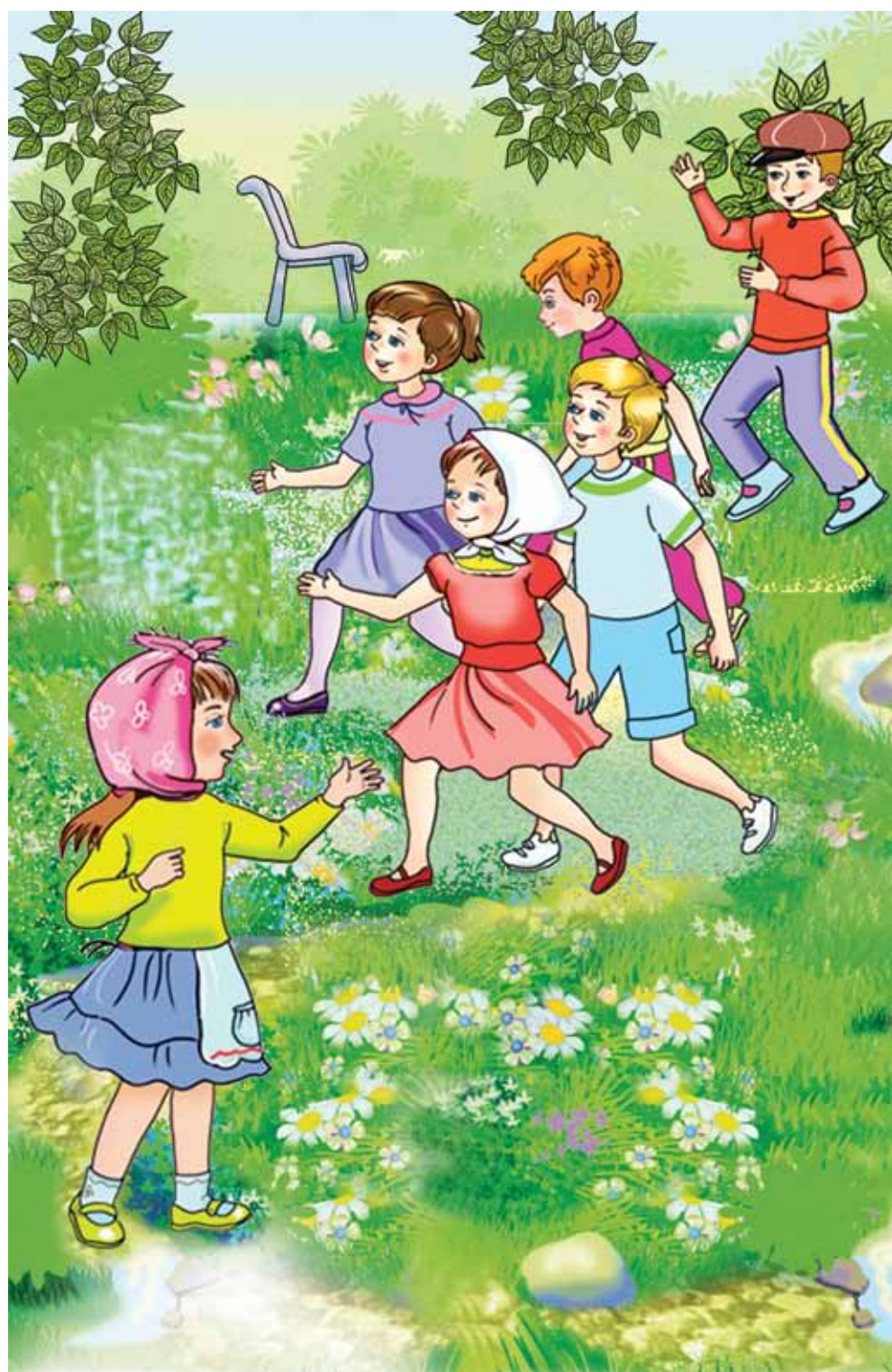
Яка пригода сталася з дівчинкою? Чому вона не дала собаці ні паски, ні ковбаски?

84. Великóдні і́гри дітeй

 Слухаємо, розучуємо гру і граємося.

«Гу́си, гу́си, додо́му!»

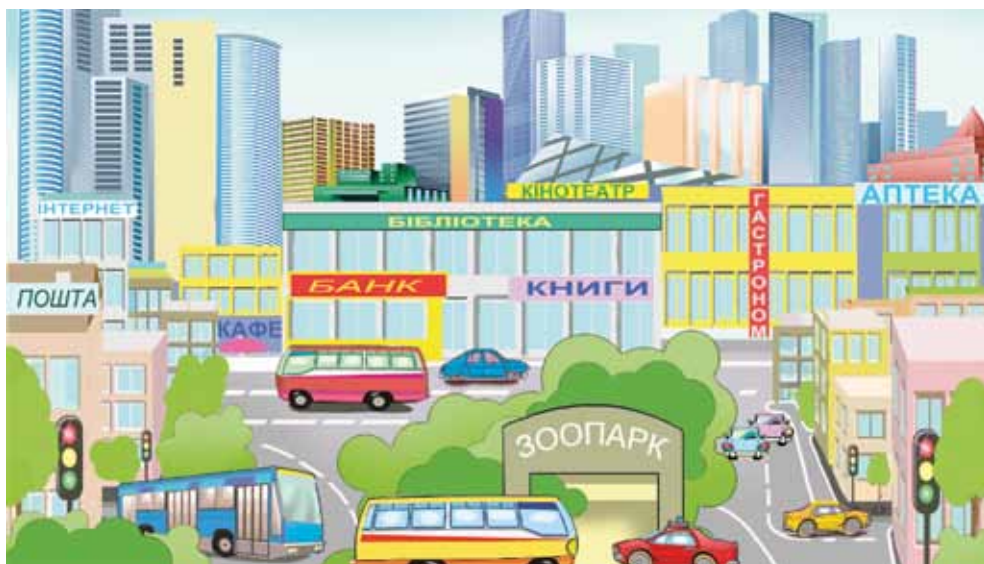

85, 86. Місто

Слухаємо–розуміємо тексти, засвоюємо нові слова, розглядаємо малюнки, відгадуємо загадки, розмовляємо.

Віди транспорту

Розпитайте одне одного й розкажіть, які нові слова запам'ятали.

Уяви собі ситуацію: до вас приїхали гості з іншого міста (села). Що ти розкажеш їм про своє місто (село)?

Розкажи, як ти дістаєшся до школи (йдеш пішки, їдеш на велосипеді, їдеш на автобусі чи на авто).

87, 88. Вулиця міста

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя й тексти, засвоюємо нові слова, розглядаємо малюнки, розігруємо ситуації.

Уяви собі, що ти з кимось познайомився. Розкажи йому (їй) про вулицю, на якій ти живеш.

Правила дорожнього руху

Поміркуйте, яка розмова відбулася між чоловіком і хлопчиком. Розіграйте цю ситуацію.

Розкажи, як жінці дійти до метро.

Запитайте одне одного і розкажіть про правила дорожнього руху.

89. У транспорті

Слухаємо–розуміємо, засвоюємо нові слова, розглядаємо малюнки, розігруємо ситуації.

Чи доводилося тобі їздити в автобусі чи іншому громадському транспорті? Чи знаєш ти, як себе поводити?

Розіграйте сценку: у трамваї (автобусі, тролейбусі) хлопчик поступається місцем жінці, та дякує.

Розіграйте в ролях змальовані ситуації.

90. У кінотеатрі

Слухаємо початок оповідання «Ввічливий песик» і продовжуємо розповідь за кадрами мультфільму.

Чи знаєш ти правила поведінки у кінотеатрі? Розкажи про це.

Розповідаємо за малюнками.

Розіграйте перший і останній кадри мультфільму.

91. Розмова по телефону

Слухаємо–розуміємо розповідь учителя про правила розмови по телефону, розігруємо ролі.

Так чи не так? Як треба розмовляти по телефону?

Слухаємо вірш Тамари Журби «Телефони».

Поміркуй, чому зайчик так відповів лисиці? Розіграйте розмову лося і борсука. Продовжть розмову.

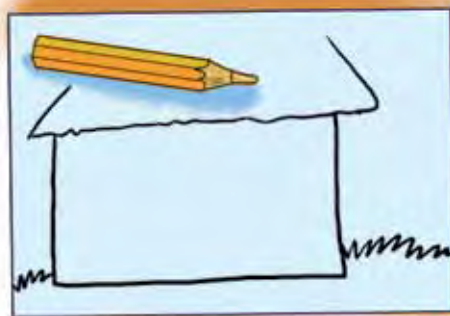

Пригадай назви намальованих птахів. Згадай з вірша, хто з них розмовляв по телефону. Чи справді телефон зіпсований? Чому птахи не розуміли один одного?

92. Олівець-малюєць

Слухаємо–розуміємо текст, розглядаємо малюнки і розповідаємо, що намалювала дівчинка.

93, 94. День матері

Слухаємо-розуміємо текст і вірші, вивчаємо один з них, розглядаємо малюнки, розмовляємо.

Слухаємо вірш Романа Завадовича «Петрусева матуся». Розповідаємо за його змістом і малюнками. Які турботи у мамі? Як ви допомагаєте мамі?

Розкажіть про своїх мам.

Моя мама – найкраща

Слухаємо оповідання Василя Сухомлинського «Моя мама – найкраща».

Чи знаєш ти, на якій вулиці живеш, як звати твою маму? Що б ти розповів (розповіла), якби заблукав (заблукала)?

Розіграйте розмову дівчинки з перехожими.

Які з цих квітів цвітуть весною? Які квіти ти хотів би подарувати своїй мамі?

95, 96. День народження бабусі

Слухаємо–розуміємо, розглядаємо малюнки, розмовляємо.

Поміркуйте, про що можуть розмовляти діти. Розіграйте ролі.

ЧАСТИНА II

ТЕКСТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ АУДІАТИВНИХ УМІНЬ

Короткий методичний коментар

Уміщені у цій частині підручника методичні матеріали поклика-ні допомогти учителеві укласти сценарій уроку. Важливе значення в ньому мають вступне слово (коментар) учителя, правильність його мовлення. Запитання до ілюстрацій, зокрема, предметних малюнків (Хто це? Що це? Який? Що робить?), учитель повинен ставити лише тоді, коли сам назве їх, дасть зразок вимови і вживання слова у тій чи іншій граматичній формі. Предметні малюнки служать для збагачення словникового запасу учнів, тому знання слів і словоспо-лучень слід перевіряти на підсумковому етапі уроку і на початку наступного.

Незнайомі слова, які траплятимуться у текстах для слухання–розуміння, слід пояснювати не перед чи після, а в процесі читання тексту дещо стишеним голосом шляхом перекладу на рідну мову (найекономніший спосіб пояснення). Слухаючи, як учитель читає, учні розглядають ілюстрації до тексту, співвідносячи почуте з ма-люнком. Однак малюнки не завжди розміщені в тому порядку, в якому розгортається сюжет. Учні повинні зауважити це і знайти серед інших той малюнок, який відповідає змісту сприйнятого на слух уривка. Непослідовне розміщення ілюстрацій – один із спосо-бів перевірки розуміння змісту текстів. Крім того, на початковому етапі учитель має ставити 2–3 запитання на виявлення розуміння загального змісту тексту, а у II півріччі – 3–4 запитання, спрямова-них на розуміння теми, визначення дійових осіб, їхнього характеру, вчинків тощо. Через обмежений обсяг підручник не містить матері-алу для засвоєння мовних одиниць (звуків, властивих українській мові, знайомих слів, їх групування, визначення кількості слів у реченні, встановлення меж речень). Такий матеріал учитель має до-бирати самостійно.

1

Ганна Чубач

Є в моєї України
Ріки, гóри і долини.
У Доне́цьку є вугілля,
Хлібом сла́виться Поді́лля.
А в Карпа́тах є ліси
Дивови́жної краси.
На Полі́ссі – льон цвіте́,
Мов нага́дує про те,
Що в моєї України
Прóстір – ві́льний,
Не́бо – сі́нє.

2

Дава́йте познайо́мимось,
Погля́ньте, скі́льки нас –
Сашко́, Катру́ся, Та́нечка,
Світла́нка і Тара́с.

3, 4

Олег Попов

МОЯ СІМ'Я

Я скажу́ вам залюбкі:
ТА́ТО й МА́МА – це БАТЬКІ,
Я із бра́тиком – їх ДІ́ТИ.
Всі ми вмі́єм дру́жно жи́ти.
Ну, а разо́м ми – СІМ'Я́:
Та́то, ма́ма, бра́тик, я.

Юрій Шкрумеляк

* * *

Лю́бо нам у рідній ха́ті,
Там, де рідний та́то, ма́ма,
Там, де бра́тик і сестри́чка
І бабу́сенька старе́нька.

Олександр Олесь

КОЛИСКОВА

Спи, мій мале́сенький, спи, мій сино́к...
Я розкажу́ тобі́ безлі́ч казо́к!
Нащо́ ж ти ві́ченьки зно́ву розкри́в?!
Спи, моя́ пта́шко, то ві́тер заві́в.

РІПКА

(Українська народна казка)

Був собі дід Андрушка, а в нього – баба Марушка, а в баби – дочка Мінка, а в дочки – собачка Хвінка, а в собачки – товаришка, киця Варварка, а в кіці – вихованка – мишка Сіроманка.

Раз весною взяв дід мотику, скопав у городі грядку велику, зробив пальцем дірку та й посадив ріпку.

Працював дід не марно, зійшла ріпка гарно. Щодень ішов дід у горід, набравши води повен рот, свою ріпку поливав, їй до життя охоти додавав.

Росла ріпка, росла. Зразу була така, як кулак, потім – як два, наприкінці стала така, як дідова голова.

Тішиться дід, аж не знає, де стати. “Час, – каже, – нашу ріпку рвати”.

Пішов дід на горід – гуп-гуп! Узяв ріпку за зелений чуб: тягне руками, упирається ногами, промучився увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дід бабу Марушку: “Ході, бабусю, не лежи, мені ріпку вірвати поможи!”

Пішли вони на горід – гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за плечі. Тягнуть – аж піт течі. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе баба дочку Мінку: “Ході, доню, не лежи, нам ріпку вірвати поможи!”

Пішли вони на горід – гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за сорочку, дочка бабу – за торочку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дочка собачку Хвінку: “Ході, Хвіночко, не лежи, нам ріпку вірвати поможи!”

Пішли вони на горід – гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за сорочку, дочка бабу – за торочку, собачка дочку – за спідничку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе собачка кіцю Варварку: “Ході, Варварочко, на лежи, нам ріпку вірвати поможи!”

Пішли вони на горід – гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за сорочку, дочка бабу – за торочку, собачка дочку – за спідничку, кіцька собачку – за хвостик. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе кіця мишку Сіроманку: “Ході, Сірочко, не лежи, нам ріпку вітягнути поможи!”

Пішли вони на горід – гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда – за сорочку, дочка бабу – за торочку, собачка дочку – за спідничку, кіцька собачку – за хвостик, мишка кіцьку – за лапку.

Як потягли – то й покотилися.

Упа́ла рі́пка на ді́да Андру́шку, дід – на ба́бу Мару́шку, ба́ба – на до́нечку Ми́нку, до́нечка – на соба́чку Хви́нку, соба́чка – на ки́цю Варва́рку, а ми́шка – шу́сть у шпа́рку!

7, 8

Марія Познанська

Є ля́ля у ме́не
Похо́жа на ме́не
Ну про́сто, як ме́нша сестри́чка моя́:
В обо́х нас коси́чки,
В обо́х кру́глі ли́чка
І на́віть всміха́ється ля́ля, як я.

Шалва Амонашвілі

МОЄ

Артем: Чий це автомобіль?
Даринка: Мій, не чіпай!
Артем: А цей кінь?
Даринка: Мій, не займай!
Артем: Тоді корабличком буду гратися.
Даринка: Мій, покладі!
Артем: Дай погратися!
Даринка: Не можна, не дам! Усе моє!
Артем: Тебе “Моє” треба звати, а не Даринка.
Даринка: Чому?!

9, 10

Владлен Бірюков

ДОБРІ СЛОВА

“Доброго ранку!” –
Мовлю за звичаєм.
Доброго ранку
Кожному зічу я.
“Доброго дня вам!”
Людям бажаю.
“Вечором добрим”
Стрічних вітаю.
І посміхаються
У відповідь люди.
Добрі слова ж бо
Для кожного любі.

11, 12

ЧАРІВНІ СЛОВА

До всіх сердець, як до дверей,
Є ключики малі.
Їх кожен легко підбері,
Якщо йому не лінь.

Ти, друже, мусиш знати їх,
Запам'ятать не важко:
Маленькі ключики твої –
“Спасібі” і “Будь ласка!”

13

Григорій Борян

І ТИ, І ВІН, І Я

Хороші друзі в мене є,
І ми – одна сім'я.
Ми завжди думаєм одне –
І ти, і він, і я.
Нам любе сонце й тихий гай,
Долини і поля.
Ми дуже любим рідний край –
І ти, і він, і я.

Анатолій Костецький

14

УТРЬОХ

Славкові, що з квартири сорок,
Велосипед купили вчора.
Він зразу в двір його потяг,
Прудкого та дзвінкого,
Він хизувався ним, та нас
Не підпускав до нього.

Просила Іра:
– Славчик, дай
Проїду до паркану! –
А він Ірині:
– Не займай, бо дам –
Так враз одстанеш!

Просив Юрко:
– Ну дай хоч раз
Проїду метрів двісті! –
А він Юркові:
– Ач який!
Свого купи та й їзди!

І я просив. Та він:
– Моє!
І нам кататись не дає...

Ну й що? Нехай! А ми зате
Утрюх в кіно ходили,
Утрюх у нашому дворі
Співали скільки сили,
А потім грали у квача,
Аж поки вечір не почавсь.

А що Славко? Він сам-один
Сидів з велосипедом
І вже кататись не хотів...
Отак йому і треба!
Хай трішечки позаздрить –
Хай виправиться завтра!

МИРІЛКИ

Мирілка летіла,
На плечі сіла,
Сказала тихенько:
– Миріться швиденько!

Дай скоріш мізінчик свій,
Зачепі його за мій –
Мізін, мізін, мізінець
Помирів нас – молодéць.

15, 16

ЛИСИЦЯ І ЖУРАВЕЛЬ

(Українська народна казка в обробці Івана Франка)

Лисичка з Журавлём подружилися. От якось Лисичка і кліче Журавля в гості.

– Приходь, кумцю, приходь, любий! Чим хата багата, тим і пригощұ.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наваріла кашки з молочком, розмазала тоненько по тарілці та й поставила перед Журавлём.

Журавель стук-стук дзьобом, – нічого не спіймав. А Лисичка тим часом ліже та й ліже кашку, аж поки сама всієї не з'їла. А коли кашки не стало, вона й мовить:

– Вибачай, кумочку, більше не маю чим тебе пригощати.

– Спасибі й за те, – промовив Журавель. – А ти б, кумонько, до мене завтра в гості прийшла!

– Добре, кумоньку, прийду, чом не прийти, – мовить Лисичка.

На другий день приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, бурячків, квасольки, картопельки, зложив усе те у високе горнятко з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

– Пригощайся, кумонько, не погордуй, любя моя, – припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка. Добра страва! Встроміла голову до горнятка – не дістане. Пробує лапою – не витягне! Крутиться Лисичка, заскакує і туді, й сюді – нічого не вдіє. А Журавель часу не гає. Дзьоб-дзьоб у горнятко та й їсть собі шматок за шматочком, поки всього не вїїв.

– Вибачай, кумонько, – мовить. – Чим хата багата, тим і рада.

Розсérdилась Лисичка, навіть не подякувала за гостину та й пішла.

Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлём дружбу водіти.

17

ЗАГАДКИ

Є чарівник у школі в нас.
Ану́, впізнайте, хто він?
Озвётся – тиша йде у клас.
Озвётся ще раз – гомін.
Щоб не спізнитись на урoк,
Нам гoлос подає... *(дзвіно́к)*

Платон Воронько

* * *

Ось і шко́ла, ось і клас,
Він давно́ чека́є нас,
І прийшли́ ми всі сюди́,
Щоб учи́тись і рості́.

Наталя Забіла

* * *

Захо́дьте дру́жно та смі́ливо,
Мале́нькі у́чні, в сві́тлий клас!
Життя́ ціка́ве та щасли́ве
Розпочина́ється у нас.

Марія Якубова

ШКІЛЬНА́ ДОШКА

Хоч чо́рна до́шка, та вона́
Бага́то слів хоро́ших зна:
Весна́, робо́та, шко́ла, клас...
Яка́ розу́мна до́шка в нас!

ЗАГАДКИ

Виво́дить б́укви і слова́
Ота́ ціка́ва шту́чка,
В руці́ вибли́скує здаля́
Нова́ гарне́нька ... (*ру́чка*).

У портфе́лі є хати́нка –
Ру́чки там живу́ть, резі́нка,
Клей, ліні́йка, кутники́ –
Школя́рів помі́чники. (*пенáл*)

Надія Кир'ян

МИКО́ЛКА-ПЕРШОКЛАСНИК

Пе́рший раз мали́й Мико́ла
Став зби́ратися до шко́ли.
Олі́вця́ покла́в у су́мку,
Кни́жки, ру́чку, зо́шит, гу́мку,
Лук, і стрі́ли, і рушні́цю,
Ще й пухке́ньку паляни́цю,
Сі́в Мико́лка, ду́ма ду́мку:
Чи усе́ покла́в у су́мку?

ПОДОЛЯНОЧКА

(Українська народна дитяча гра)

Діти з допомогою лічилки обирають Подоляночку. Потім, узявшись за руки, ходять по колу, співають. Посеред кола – дівчинка Подоляночка. Вона виконує рухи, що відповідають змісту пісні:

Десь тут була Подоляночка,
Десь тут була молодесенька.
Тут вона впала, до землі припала,
Лічко не вмивала, бо води не мала.

Ой, устань, ой, встань, Подоляночко,
Обмий лічко, як ту скляночку,
Та візьміся в бочки та поскачи скочки,
Підскоч до раю, бери дівча скраю.

Подоляночка вибирає когось із кола замість себе, і гра продовжується.

ЛІЧИЛКА

Раз, два, три, чотири, п'ять –
Вийшов зайчик погулять,
Як нам бути, що робити?
Треба зайчика зловити.
Будем знову рахувать
Раз, два, три, чотири, п'ять.

Володимир Тищенко

МІЙ ПЕНЗЛИК

Любить пензлик мій до свята
Собі чубчик фарбувати.
Він у райдугу пірнає,
Кожний колір називає:
“Це червоний, жар неначе.
Це оранжевий, гарячий.
Жовтий – як пшениця в полі.
Мов трава – зелений колір.
Голубий – як у краплині.
А наступний колір – синій.
Синій колір, ніби річка,
Фіолетовий – як нічка”.
Скільки всього кольорів
Назвав пензлик дітвори?

СКОРОМО́ВКА

Сім братів-королів
В королівстві кольорів.
Кожен кольором керує,
В королівстві королює.

Богдан Радиш-Маринюк

О́СІНЬ

Бігла осінь по горі
В кольоровім кептарі.
В кольорових чобітках
Бігла осінь по стежках.
Де береза коло стéжки,
Розгубила там серéжки.
Біля пня, де бук тонéнький,
Там розсіпала опéньки.
А я думаю і досі:
То куди побігла осінь?..

Тамара Коломієць

Я ХОДИВ СЬОГО́ДНІ В ЛІС

Я ходів сьогодні в ліс.
Я грибів для вас приніс.
Півний кошик із верхом,
Ще й накритий лопухом.
Є у ньому сирожка,
І опеньок-тонконіжка,
І лисічка невеличка,
І товстий боровичок,
І засмаглий маслячок...
А оце ось хто такий?
Мухоморище старий!..
Ти чого заліз сюди?
Геть із кошика іди!

Євген Гуцало

ЗАЙЦІ В ПО́ЛІ ВА́РЯТЬ БОРЩ

Коли йде осінній дощ,
Зайці в полі ва́рять борщ.
Зайці ва́рять борщ у полі
З буряків і бараболі.
Зайці мо́ркву в борщ кладу́ть
І капу́сту в борщ січу́ть.

Зайці в борщ кладуть квасоллю,
Сиплять перцю, сиплять солі.
Лістя кидають із лавра,
Щоб удався борщ на славу.
І на славу в зайців борщ,
Коли йде осінній дощ!

Валентин Кириленко

ХУДОЖНИКИ

На столі було не пусто:
Морква, ріпа і капуста,
І картопля, й буряки,
І салат, і огірки.
Захотілося зайчатам
Все отé намалювати.
Ну а поки малювали,
Потихеньку все жували:
І картоплю, й буряки,
І салат, і огірки,
Моркву, ріпу і капусту.
На столі дубовім пусто...
Схаменулися зайчата:
– Що ж тепер намалювати?

ЗАГАДКИ

Царівна в неволі,
В земляній коморі,
А коси на сонці,
На вільнім просторі. (*Морква*)

Жовтий карапúz
Йшов горóдом та й загруз,
Бо насіння стільки має,
Що аж боки роздимає.
Через те й загруз... (*гарбúz*)

Сидить Марушка
В семи кожúшках,
Хто її роздягає,
Той слёзи проливає. (*Цибуля*)

Круглий, на́че со́нечко,
Зелений, на́че трави́чка,
Червоний, на́че мак,
Соло́дкий, на́че ме́д. (*Каву́н*)

Я на сонці сонцем сяю,
Родичів багато маю,
Гарбузову господиню
Усі знають. Хто я?.. (Діня)

Під землею народилась
І для борщику згодилась.
Менé чістять, ріжуть, тнуть,
Смажать, варять і печуть. (Картопля)

25, 26

ХОДИТЬ ГАРБУЗ ПО ГОРОДУ (Українська народна пісня)

Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду:
– Ой, чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?

Обізналась жовта діня,
Гарбузова господиня:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізнались огірочки,
Гарбузові сині й дочки:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізналась морковіця,
Гарбузова сестриця:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізнались буряки,
Гарбузові свояки:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізналась бараболя,
А за нею і квасоля:
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Обізнався старий біб:
– Я піддержав увесь рід.
– Іще живі, ще здорові
Всі родичі гарбузові!

Платон Воронько

СУНІЧКА-СЕСТРИЧКА

– Сунічко-сестричко,
А ким ти умита?
– Веселим потоком.
– Сунічко-сестричко,
А чим ти налита?

– Налита я соком
Солодким і ніжним,
Під сонцем в теплі.
Пила його з рідної
Неньки-землі.

ЗАГАДКИ

Сам жовтенький, соковитий
Достигає серед літа.
Він у джемі, у варенні
І солодкий, і приємний.
(Абрикос)

Намистини зелененькі —
Дрібні ягідки смачненькі.
Протягни за ними ручки —
Покусуються колючки. (Агрус)

Поміж листя оксамиту
Дозрівають серед літа,
Мов сережки, червоненькі,
Дрібні ягідки смачненькі.
(Вишні)

У малини є сестричка,
Що засмагли має щічки.
На кущах біля стежини
Зріють ягідки ... (ожіни).

Джанні Родарі

ЧИМ ПАХНУТЬ РЕМЕСЛА

Мають ремесла свої аромати:
Тістом в пекарні пахне, малята.
Мимо столярні пройдете зрана —
Гостро пахне стружка духмяна.

Ла́ком і фа́рбою па́хне маля́р,
Це́глою – му́ляр, зама́зкою – скля́р.
Ку́ртка шофе́рська па́хне бензи́ном,
Одя́г робо́чий – масти́лом маши́нним.
Па́хне конди́тер муска́тами, тми́нами.

Ліка́р – апте́кою і вітамі́нами.
А хлібо́роби, що хо́дять за плу́гом,
Па́хнуть земле́ю, по́лем і лу́гом.
Мо́рем і ри́бою па́хне риба́к...
Ті́льки неро́бство не па́хне ні́як.
Ле́дар пахти́ться духа́ми стара́нно,
Та па́хне він, ді́ти,
Усе́ ж препогано́.

Наталя Гуркіна

ЗАГАДКІ

Зна́нь чима́ло в ньо́го є,
Дітлаха́м їх відда́є.
Мі́ста Зна́нь пості́йний жи́тель –
Но́сить го́рде йме́ння... (*вчи́тель*)

Рі́вно це́глу виклада́є,
Дах стара́нно покрива́є...
Каменя́р і покріве́льник
Но́сять на́зву... (*будіве́льник*).

Вмі́є спра́вно рахува́ти
І това́р пропонува́ти.
Зо́шит, кни́гу, оліве́ць
Вида́є нам... (*продаве́ць*).

Ті́сне вча́сно га́льма й газ,
Відвезе́ усю́ди нас.
Для доро́г він хло́пець сві́й!
За кермо́м сиди́ть... (*води́й*).

30

ЯК ТА́ТО КА́РЛО ВИРІЗА́В ДЕРЕВ'ЯНО́ГО ХЛО́ПЧИКА

(За Олексі́єм Толсти́м)

Та́то Ка́рло ввійшо́в у ко́мірку, сів на сти́лець бі́ля сто́лу і, взя́вши полі́но, поча́в ноже́м ви́різати з ньо́го ля́льку.

“Як би мені́ її назва́ти?” – міркува́в Ка́рло. – Назву́ її Бура́тіно. Це ім'я́ принесе́ мені́ ща́стя. Я знав одну́ роді́ну – всіх їх зва́ли Бура́тіно: ба́тько – Бура́тіно, ма́ти – Бура́тіно, ді́ти – тако́ж Бура́тіно. Всі вони́ жили́ весе́ло й дру́жно”.

Наса́мперед ви́різав він на полі́ні воло́сся, по́тім ло́ба, по́тім о́чі...

Раптом очі розплющились і вп'ялися в нього поглядом...

Карло й знаку не подав, що злякався, тільки ласкаво спитав:

– Дерев'яні очка, чому це ви так дивитесь на мене?

Але лялька мовчала, – адже в неї ще не було рота. Карло вістругав щічки, потім вістругав носа – звичайного носа...

Раптом ніс сам почав витягуватись, рости і вийшов такий довгий ніс, що Карло навіть крékнув:

– Негарно, задóвгий...

І почав зрізати в носа кінчик. Та де там! Ніс крутився, викручувався, та такий і залишився – довгий-предóвгий, цікавий, гóстрий ніс.

Карло взявся до рота. Та ледве встиг він вірізати губи – рот одразу розтулівся:

– Хи-хи-хи! Ха-ха-ха!

І висунувся з нього, дражнячи, вузенький червоний язик. Карло, вже не звертаючи уваги на всі ці витівки, і далі стругав, вірізував, длубав... Зробив ляльці підборіддя, шию, плечі, тұлуб, рúки... Та тільки-но закінчив він вистругувати останній палець, Буратіно почав лупцювати Карло по лисині, щипати його та лоскотати.

– Слухай, – сказав Карло сувóро, – я ж тебе ще не скінчив майструвати, а ти вже заходівся пустувати... Що воно далі буде!.. Га?..

І він сувóро подивівся на Буратіно.

Буратіно круглими, як у миші, очіцями дивівся на тата Карло.

Карло зробив йому з трісочок довгі нóги з великими ступня́ми. А коли скінчив роботу, поставив дерев'яного хлопчика на зéмлю, щоб навчити ходіти...

ЗДОРОВИМ БУДЬ

З фізкультурою ми дру́жим,

Різни впра́ви любим дуже.

– Раз, два, три, чо́тири, –

Чу́ти з нашо́ї кварти́ри.

Глянь: без ми́ла і води́ці

Умива́ються дві кі́ці.

Язичко́м вмива́ються,

Ла́пками втира́ються.

Я до кра́на сам діста́ну,

Умива́юсь бі́ля кра́на:

Ми́лю ми́лом що́ки, ши́ю

І водо́ю до́бре ми́ю.

ЛНІВА ОЛЕНКА

Прийшла вранці Оленка у школу.
– Чого це ти не причесана? – питає вчителька.
– Бабу́ня не всти́гла причеса́ти, – ка́же Оле́нка.
– А череви́чки чо́го бру́дні?
– Діду́сь не почи́стив.
– А гудзи́ка чо́го біля ко́мірця нема́є?
– То вже я ви́нна, – сказа́ла Оле́нка. – Забу́ла нагада́ти ма́мі, щоб при́шила.

Андрій М'ястківський

Ки́ця прокида́ється –
Ла́пками вмива́ється.
Кві́тка прокида́ється –
Ро́сами вмива́ється.
Со́нце прокида́ється –
Хма́ркою вмива́ється.
Ну а ми з сестри́чкою
Вмива́ємось води́чкою.

ЗАГАДКА

Мію, мію без жалю.
Мію там, де бру́дно.
Цю робо́ту я люблю,
Та від неї ху́дну. (*Міло*)

32, 33

Наталка Поклад

УКРАЇНОЧКА ОЛЕНКА

До барви́стого віно́чка
Вишива́ночка-соро́чка,
Фартушо́к і чо́бітки,
Й різноко́лірні стрі́чки...

Це Оле́нка-украї́нка.
Як вона́ співа́є дзві́нко!
Як смію́ться оченя́та!
Як танцю́ють ноженя́та!

ЗАГАДКІ

Невели́чкі дві хати́ни,
В них м'які́ і те́плі сті́ни.
По п'ять бра́тиків мали́х
Прожи́ва в хати́нах тих. (*Рукави́чки*)

Сиджу́ ве́рхи, на ко́му – не зна́ю,
Знайо́мого зустрíну –
Зіско́чу, привіта́ю. (*Ша́пка*)

34, 35

Анатолій Костецький

НЕУВАЖНА СОРОКАНІЖКА

1
Сороканіжка
Жила́ за мі́стом,
У да́льнім лісі,
В хати́нці з лі́стя.
Встава́ла ра́но,
До схóду со́нця,
І на робо́ту
Ішла́ босо́ніж.
Але́ ходіти
По тра́вах ро́сних
Не дуже́ зру́чно,
Коли́ ти бо́сий:
Так мо́жна не́жить
За мить схопі́ть!
Що ж тут робі́ти?
Взуття́ купі́ть!

2
І от у Ки́їв
Прийшла́ вона́
До магази́ну
Зайшла́ сумна́,
Та й ка́же гірко́:
– Нема́ життя́!
Скорі́ше да́йте
Мені́ взуття́!..

3
За мить продаве́ць,
До ві́зитів звикли́й,
Сороканіжці
Дав череви́ки,
Чо́боти га́рні –
Ходіти в негóду,
Ту́флі чудові́ –
На вся́ку погóду,
Ка́пці – для до́му,

Кéди – для спо́рту,
Ще́ й ковза́ні,
Як ката́тись охóта,
Ва́лянки те́плі –
Для зло́ї зими́,
Глибо́кі кало́ші –
Носі́ть восе́ні...

Усе́ придба́ла
Сороканіжка́,
Відра́зу взу́ла
На ко́жну ні́жку.
Розвесели́лась –
Чи не до слі́з! –
І почвала́ла
Додо́му, в ліс...

4
Але́ біда́сі
Не ста́ло кра́ще,
Бо неувáжна була́,
Неща́сна:
Усе́ на сві́ті
Могла́ поплу́тати
І геть не зна́ла,
Коли́ що взу́ти...

Ході́ти в го́сті
У ту́флях трéба, –
Сороканіжка́
Кроку́є в ке́дах!
У лу́зі лі́тнім
Гаса́ вона́
Чому́сь не в ке́дах,
А в ковза́нах!
А замі́сть ка́пців
Сороканіжка́
Важкі́ кало́ші
Кладé під лі́жко!..

Отак ходила вона,
Страждала,
Та якось вранці
Собі сказала:
– Хай буде людям
Оте взуття!

Сороканіжкам –
Це не життя!
І з тої днини,
Напевно, й досі,
Сороканіжки
Гуляють босі...

36

Олександр Мітта

ЯНЕК І СТАСИК

Прийшов Янек до Стаса. Повісив курточку на вішалку. Вітер черевіки об підстилку, пригладив волосся перед дзеркалом, сказав “Добридень” Стасевій бабусі і пішов гратися з товаришем.

– Бачиш, Стасю, які хороші манери у твого товариша. Ти повинен брати приклад, – сказала бабуся.

Погралися хлопці, подивилися мультфільм, потім Янек запропонував:

– Ходімо тепер до мене.

Прийшли вони до Янека. Кинув Янек курточку в один куток, шапку – в другий і гукає до своєї бабусі:

– Бабуно, то я зі Стасем! Повісь мою куртку і шапку!

Олег Буцень

ЧЕПУРУХА

Іде дівчинка в школу. Бантики чистенькі, платтячко випрасуване, черевічки блищать. Поруч з нею мама, несе її портфель. А позаду двіє хлопців ідуть, розмовляють.

Один каже:

– Дивись, яка чепурна дівчинка. Аж глянути любо. Чепуруха!

А другий йому відповідає:

– І зовсім не чепуруха вона.

– Це чому? – здивувався перший. – Вона ж он яка чистенька.

– А тому, що все за неї мама робить. Навіть портфель її до школи носить, я щодня бачу. Ледачі охайними не бувають.

Так чи не так?

37, 38

ЗАГАДКИ

Стало біло навкруги –
Я розтрушую сніги,
Наганяю холоди,
Воду сківую в льоді.
В дружбі з дітьми я всіма.
Здогадались? Я ... (зима)

Взімку вкрили ми навкрúг
Ліс, дорóгу, по́ле й луг.
А як со́нце припече́ –
Ми струмо́чком потече́м. (Сніжінки)

Зро́ду рук свої́х не маю,
А узóри вишива́ю. (Морóз)

Наталя Забіла

З НЕБА ПАДАЮТЬ СНІЖІНКИ

З не́ба па́дають сніжінки
На дере́ва, на буди́нки,
На майда́ни, на садки́,
На яли́нки, на дубки́.
Бі́ле-бі́ле все навко́ло,
Ясне́ й чи́сте, як ніко́ли.
Мов пухна́ста ко́вдра, ліг
Скри́зь на зе́млю бі́лий сніг.

39, 40

РУКАВИЧКА

(Українська народна казка)

Ішо́в ди́д лісо́м, а за ним бі́гла соба́чка, та й загуби́в ди́д рукави́чку.
От бі́жить ми́шка, улі́зла в рукави́чку та й ка́же:

– Тут я бу́ду жи́ти!

Ко́ли це жа́бка плі́гає та й пита́є:

– А хто, хто в ці́й рукави́чці?

– Ми́шка-шкрябо́тушка. А ти хто?

– Жа́бка-скрекоту́шка. Пусти́ й мене́!

– Іди́!

От у́же їх і дво́є. Ко́ли бі́жить за́йчик, прибі́г до рукави́чки та й пита́є:

– А хто, хто в ці́й рукави́чці?

– Ми́шка-скрябо́тушка, жа́бка-скрекоту́шка. А ти хто?

– А я за́йчик-побіга́йчик. Пусти́ть і мене́!

– Іди́!

От їх у́же і тро́є. Ко́ли це бі́жить лиси́чка та до рукави́чки:

– А хто, хто в ці́й рукави́чці?

– Ми́шка-шкрябо́тушка, жа́бка-скрекоту́шка та за́йчик-побіга́йчик. А ти хто?

– А я лиси́чка-сестри́чка. Пусти́ть і мене́!

– Та йди́!

Ото́ вже їх і че́тверо сиди́ть. Аж іде́ во́вчик та й собі́ до рукави́чки, пита́ється:

– А хто, хто в ці́й рукави́чці?

– Ми́шка-шкрябо́тушка, жа́бка-скрекоту́шка, за́йчик-побіга́йчик і лиси́чка-сестри́чка. А ти хто?

– Та я вівчик-братик. Пустіть і мене!

– Та вже йди!

Уліз і той, – уже їх п'ятеро. Де не взявся, біжить кабан:

– Хро-хро-хро! А хто, хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вівчик-братик. А ти хто?

– Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

– Оце лихо! Хто не пройде, та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеши?

– Та вже влізу, – пустіть!

– Та що вже з тобою робити, – йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди.

Коли це тріщать кущі, вилазять ведмідь і собі до рукавички.

Питається:

– А хто, хто в цій рукавичці?

– Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вівчик-братик і кабан-іклан. А ти хто?

– Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрід. Пустіть і мене!

– Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

– Та якось будемо.

– Та вже йди, тільки скраєчку!

Уліз і ведмідь – семеро стало. Та так вже тісно, що рукавичка ось-ось розірветься.

Коли це дід оглядівся, – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду побігла. Бігла, бігла, бачить – лежить рукавичка і ворухиться. Собачка тоді: “Гав-гав-гав!”.

Вони як злякаються, як вирвуться з рукавички, – усі й порозбігалися лісом.

Прийшов дід та й забрав рукавичку.

41, 42

ЛЕГЕНДА ПРО СЯТОГО МИКОЛАЯ

(Скорочено)

В одному селі ріс хлопчик Миколка. Він був сиротою, і йому ніхто ніколи не дарував подарунків. Тоді Миколка сам вирішив їх дарувати. Цілий рік він виготовляв різні дарунки, а перед Новим роком уночі розносив їх по найбідніших родинах, де були маленькі діти, і тихенько клав подарунки на ґанок або підвіконня.

Коли хлопець віріс, став священиком. Микола завжди чинив тільки добро. Усі знали його і любили, а коли він помер – причислили його до святих. Відтоді святкують день Сятого Миколая у грудні. На його честь роблять подарунки дітям, але так, як колись робив Сятий Миколай, щоб ніхто того не бачив.

І коли вночі ви почуєте срібні дзвіночки, знайте, що то їде на санках Сятий Миколай і заглядає у кожне віконечко: чи не забули

дати дарунки усім його улюбленим діточкам, які були чéмними і слухняними. А неслухам він може лишити тільки тонкі різочки, щоб пам'ятали про свої провини і більше поганого не чинили.

Їдуть санчата поміж зірніцями, переїжджають з хмари на хмару і ніжно дзвонять. Святий Микола́й знає, що в цю ніч усі мають бути щасливими: і ті, що роблять дарунки, і ті, кому їх роблять. Бо найбільше щастя в житті – це робити добро.

Степан Жупанин

* * *

Святий, добрий Микола́й,
В нашу хату завітай,
Подарунки вночі дітям
Розкладай:
Юрі – в чобіток,
Наді – в фартушок.
А малому Іванкові –
В піджачок.
Святий, добрий Микола́й,
Калачів, цукéрок дай,
Жоден дiм у на́шiм краї
Не минай.

43

Грицько Бойко

КРИШТАЛÉВА ЗИМОНЬКА

Кришталéва зiмонько
В срібнiм ко́жушкú!
Ти кругом насiпала
Бiлого снiжкú.
Принесла ти радощi
Нашiй дiтворi:
Гiрочка i ко́взанка
В ко́жному дворi.
Кришталéва зiмонько,
Ще снiжкú сипни! –
Сядем на санча́та ми,
Вiзьмем ко́взани.
Морозéць пощипує,
I снiжок хрустiть...
Кришталéва зiмонька
Всiх нас веселiть.

Максим Рильський

НОВОРІЧНА ЯЛИНКА

Ой, весела в нас зима,
 Веселішої нема, –
 Грає срібними зірками,
 В'ється синіми димками,
 Снігом землю обійма.
 Ой, струнка ялінка в нас!
 Скільки сяє тут прикрас!
 Ми зібралися юрбою,
 Разом з піснею новою
 Рік Новий зустріти час.

Анатолій Камінчук

НОВОРІЧНЕ СВЯТО

На новорічне свято
 Зійшлося людей багато:
 В таночку під ялинкою –
 Снігурочка з Калінкою,
 Дідусь Мороз і коники,
 Ведмедики і слоники,
 Малятко й Лис Микита,
 І вовчик Сіра Світа,
 І Гавчик, і Мальвіна,
 П'єро і Буратіно...
 Вони в танку кружляють
 І щастя всім бажають.

НОВИЙ РІК В УКРАЇНІ

Колись в Україні зустрічали Новий рік, або свято Василя, за старим стилем – 14 січня. Ніч під Новий рік вважалася чарівною, бо, казали, всі побажання збуваються.

Увечері ціла ватага щедрівників з Козою, Маланкою, Василем обходили усі хати, щедрували, бажаючи господарям щедрого врожаю, здоров'я, багатства. То було ціле дійство, де головною була Коза. Їй приспівували:

Гоп-гоп, козуню,
 Гоп-гоп, сіренька,
 Гоп-гоп, маленька!
 Де коза ходить, там жито родить.
 Де коза рогом, там жито стогом...

А вранці хлопчики (не дівчатка!) ходили від хати до хати й засівали житом-пшеницею та щедрували, вітаючи господарів з Новим роком, а ті з радістю обдаровували засівальників ласощами.

ЩЕДРІВКА ХРЕЩЕНИМ

Сійся, родіся, жито, пшениця, всяка пашниця,
На щастя, на здоров'я, на Новий рік,
Щоб краще вродило, як торік:
Коноплі – під стелю, а льон – по коліна,
Щоб у вас, хрещених, голова не боліла!
Будьте здорові з Новим роком!

СІЮ, СІЮ, ЗАСІВАЮ

(Посівальна пісня)

Сію, сію, засіваю,
З Новим роком вас вітаю!
На цей новий рік
Щоб ліпше вродило, ніж торік!

Сію, сію, засіваю,
Вашу хату не минаю,
З Новим роком йдучи до хати,
Щось вам маю віншувати:

Щоб діти були всі здорові,
Їсти кашу щоб готові,
Щоб вам була з них утіха,
А нам грошей хоч півміха.

48, 49

ЗАГАДКИ

Взімку ляже спати
Дядько волохатий.
Лиш тоді устане,
Як весна настане. *(Ведмідь)*

Дуже товсті ноги має,
Ледве їх переставляє,
Сам великий він на зріст,
Замість рота в нього хвіст. *(Слон)*

Сам вусатий і у нього
Довгі вуха, довгі ноги.
Дім його завжди на волі
Під кущем, у лісі, в полі.
Навіть пень його страхіє,
Хто лякливого впізнає? *(Зяць)*

Колючий клубочок
Прибіг у садочок. *(Їжак)*

Олег Орач

ХТО ДЕ ЖИВЕ

Білка селиться в дуплі,
Їжачисько – у кублі,
Вепр – у хащах верболózів,
А ведмідь – в глухім барлóзі.
Мудрий лис живе у нóрах,
Тигр – у джунглях, барс – у гóрах,
Олень – в тундрі і в лісах,
А верблюд – в пустелі,
А орел – могутній птах –
У гнізді на скелі...

Грицько Бойко

СКОРОМÓВКА

На узліссі
Довелóся
Наполóхать
Лесі лóся.
Лось – у ліс.
А з лісу – лис.

Тамара Коломієць

ЛІЧІЛКА

Біжить півень з причілку,
Нагукує лічилку:
– Раз-два – курчата,
Три-чотири – зайчата,
П'ять-шість – гусаки,
Сім-вісім – їжаки,
Дев'ять-десять – йде лисиця,
Нам ховаться, їй – жмуриться.

50, 51

СКОРОМÓВКИ

Сів шпак на шпаківню,
Заспівав шпак півню:
– Ти не вмієш так, як я,
Так як ти – не вмію я.
Зацінькала синиця,
Цікава витівниця.
Це горобці в альтанці
Танцюють вранці танці.

ЗАГАДКИ

Бідовий хлопчина
В сірій сорочині
По двору стрибає
Крихточки збирає. (*Горобець*)

З лісу в ліс перелітає,
Де не сяде, там співає.
І кладє яєчка
У чужі гніздечка. (*Зозуля*)

Галина Демченко

СПАСІБИ ЛІСНИКОВІ

Нахвалявся мороз усіх у лісі поморозити. Холодних вітрів, лютих хурдєлиць накликав. Завивали вітри, шаленіли хурдєлиці. Снігом усє замітали. Скрутно, голодно ста́ло птахам і звірам. Навіть білочка і та засмутилася. Були в неї такі-сякі припаси, та й вийшли. А до весні ще далеченько. “Добре їжаківі, – думає білочка, – добре борсуківі й ведмєдеві: позасина́ли у своїх схованках під снігом і собі горенька не знають. А тут, мабуть, доведеться по чужих лісах поживу шукати”.

Дострибала білочка до узлісся, аж чує: хтось шурх-шурх, рип-рип. Глянула, аж то лісник на ліжах пробирається. За плечима у нього тугий мішок, при боці – верболіз та осика, в пучечки пов’язані. Підійшов лісник до крислатого дуба. Розклав на снігу свої вінички. Це для зайців. Потім відступив трохи і в простору дуплянку, що висіла на сучку, поклав жолудів, соняшникового насіння, житніх сухарів. Це вже для білочки. Тепер їй не доведеться свою домівку й рідний ліс полишати.

52

СОРОКА-ВОРОНА

(*Забавлянка*)

Сорока-ворона
На припічку сиділа,
Діткам кашку варила,
Цьому дам,
Цьому дам,
Цьому дам,
Цьому дам
А ось цьому не дам.
Бо він дров не рубав,
Воду не носів,
Кашку не варів.
Фр-р-р! Лети собі геть!

СОРОКА-БІЛОБОКА

У сороки-білобоки
П'ять малят-сороченят
Усі чисто хочуть їсти,
Треба всім їм дати лад.
От сорока-білобока
Поскакала на поріг
І до хати працювати
Поскликкала діток всіх.
Цей, здоровий,
Носить дрова.
Той, швидкий,
Пшонó товче...
Третій в чашку
Цідить бражку,
А малий млинці пече.
Тільки п'ятий
Хоче спати,
Помагати не біжить, –
У садочку в холодочку
Ліг на травці та й лежить.

У сороки-білобоки
Все вже зроблено, як слід.
Вся родина й господія
Посідали за обід.
Ті – до кашки, ці – до бражки,
Ще й млинців по п'ять, по шість.
А ледаче хай поплаче!
Хто не робить, той не їсть.

Як почув це братик п'ятий, –
Не схотів на травці спати.

Аж підскочив:
– Як це так?!
Ви – в господі, я – в городі,
До роботи я мастак!

Ось він в полі барабóлю
Обгортає залюбки,
До горóду носить воду,
Поливає огірки.

І сорока-білобока
Не нахвалиться самá:
– В мене діти працювóті,
Зóвсім лéдарів нема́.

Юрій Будяк

ШКІДЛИВИЙ ЦАП

На городі цап, цап,
 Капу́сточку хап, хап.
 Борідкою трусь, трусь,
 Капу́сточку хрусь, хрусь.
 Ра́тичками туп, туп,
 Капу́сточка хруп, хруп.
 А за ца́пом дід, дід
 Па́лицею тіп, тіп.
 Цап як скóчить: брик, брик,
 На все село́ крик, крик.
 На синякі́ дме, дме,
 Вигу́кує: "Ме-ме ..."
 За ним Рябко́ "гав-гав",
 – Оце́ тобі́, щоб не крав.

ЯК ТВАРИНИ СТАЛИ СВІЙСЬКИМИ*(Казка)*

Одно́го ра́зу тварі́ни прийшли́ до лю́дини й попросі́ли:

– Дай нам робо́ту!

– А що ви вмі́єте робі́ти? – спита́ла лю́дина.

Кінь відпові́в:

– Я вмію́ працюва́ти в полі́.

Коро́ва сказа́ла:

– Я даю́ молоко́.

Вівця́ відповіла́:

– Я даю́ вóвну.

Соба́ка сказа́в:

– Я вмію́ охоро́няти ді́м.

Ку́рка засокотáла:

– Ко-ко-ко! Я несú я́чка.

– До́бре, я дам вам робо́ту, – сказа́ла лю́дина.

– А хто вранці́ буди́ти бу́де? – спита́ли тварі́ни.

Тут півень озва́вся:

– Я ра́но-вранці́ буди́тиму всіх.

ДВА ПІВНИКИ*(Дитяча народна пісенька)*

Два півники, два півники,

Горо́х молоти́ли.

Дві ку́рочки-чуба́рочки

До млина́ носі́ли.

Цап ме́ле, цап ме́ле,
Коза́ засипа́є,
А мале́ньке козеня́тко
На ду́дочку гра́є.
Танцю́й, танцю́й, козу́ленько,
Ни́жками туп, туп.
Тату́сенко з мату́сею
Принесу́ть вам круп, круп.
А вовчо́к-сірячо́к
З лісу ви́глядає
Та на бі́ле козеня́тко
Ско́са погляда́є.

55

За Оксаною Іваненко

НЯВ-НЯВ!

Дівчинка поспішала до школи і забула налити молочка кошеняті.
Кошенятко сиділо у дворі і плакало “няв-няв”, бо дуже хотіло їсти. Підійшла до нього корова:

- Му-у-у! Ти чого плачеш, кошенятко?
- Їсти хочу!
- Вибач, у мене нема для тебе їжі, – сказала корова і пішла собі.
- Ня-а-ав! – знову заплакало кошенятко.

До нього підійшов кінь.

- І-і-і-го-го! Чого ти плачеш, кошенятко?
- Їсти хочу!
- Вибач, у мене нема для тебе їжі, – сказав кінь і пішов собі.

До нього підбігла курочка.

- Чого ти плачеш, кошенятко?
- Їсти хочу!
- А ти подзьобай зернятка разом з нами, – сказала курочка.
- Як? У мене нічим дзьобати, – відповіло кошенятко і знову заплакало “ня-а-ав”!

– Може, травічки пощипаєш з нами? – запитала гусочка.

– Ні, я не їм травічки, – відповіло кошеня, – ня-а-ав!

Аж тут дівчинка повернулася зі школи. Побачила кошенятко, налила йому молочка і забрала додому.

56, 57

Грицько Бойко

ГУСАК

Ба́бці кла́нявся гу́сак –
так і так... так і так...
Ге́лготали́ гу́си:
– Ве́лыми вві́чливий гу́сак
в на́шої бабу́сі!

ЗАГАДКИ

Дівиться на зéмлю,
Як зерно́ клює.
Дівиться на не́бо,
Як водічку п'є. (*Курка*)

А в нашої квóчки
Всі сині́ і до́чки –
Мале́нькі, жовте́нькі,
Слухня́ні клубóчки. (*Курча́та*)

Попеля́сто-зозуля́стий,
Забія́ка він горла́стий
З черво́ною боро́дою...
Йде пова́жною ходо́ю,
Но́сить гордо́ співуне́ць
На голі́вці гребіне́ць. (*Півень*)

Микола Щербак

ДЕ ДВА СВÁРЯТЬСЯ – ТРЕ́ТІЙ КОРИСТА́Є

Яко́сь квóчка зозуля́ста, тро́хи сі́ра й попеля́ста, та ще се́меро курча́т по́рпалися на смітнику́. Ра́птом квóчка закрича́ла, то курча́т вона́ склика́ла:

– Кво-кво-кво! Куд-ку-дак! Ось вам – ма́єте черв'я́к.

Тут два півники мале́нькі, Червоне́нький і Біле́нький, закрича́ли ра́птом так:

– Мій черв'я́к!

– Ні, мій черв'я́к!

І Черво́ний, хоч мале́нький, та зухва́лий і спритне́нький, жва́во стрібнув із горбка́, щоб захо́пити черв'я́ка. Ухо́пив і побі́г, біг так шви́дко, скі́льки міг...

Та Біле́нький півник вми́ть кинувся його́ лови́ть. Він плигну́в із смітника́:

– Гей, відда́й-но черв'я́ка!

Наробі́ли крику́ й ру́ху, бі́гли, скі́льки си́ли й ду́ху, аж в оча́х їм закружля́ло, аж подві́р'я було́ ма́ло, аж заді́хались вони́. ...Враз – о жаж! Білий півник захо́пив дру́гий край черв'я́ка...

Ді́вна це була́ карти́на і смі́шна, смі́шна така́: тя́гнуть півники щоси́ли, на́че гу́му, черв'я́ка. Білий сі́пає до се́бе, а Черво́ний – навпа́кі. Так змага́лись, аж зліта́ли із-під ніг сухі листкі́...

– Мій черв'я́к! – сказа́в Біле́нький, ра́птом дзьо́бика розкри́в.

– Мій! – хоті́в сказа́ть Черво́ний і те са́ме теж зроби́в.

І два півники сварли́ві упусти́ли черв'я́ка. Тут інді́к собі́ ходи́в, по горо́ді він броди́в. Ши́ю нашиви́дку нагну́в, дзьо́бом черв'я́ка захо́пив і сма́чене́нко проковтну́в...

Так завжди́ воно́ бува́є: де два свáряться і б'ю́ться – тре́тій шви́дко користу́є.

УКРАЇНЬКА ХАТА

Кажуть, в українській хаті, – як у віночку, бо вона прикрашена вишитими рушниками. Рушники скрізь: над вікнами, на стінах (над портретами), над дверима. Ті рушники, які вішали над вікнами і дверима, мали по низу спеціальну вишивку – “чоловічків”. Такі рушники були оберёгами, вони оберігали хату від злих духів.

На столі, накрітому вишитою скатертиною, лежав хліб, а біля нього в сільниці – сіль. Їх теж накривали вишитим рушником. Хліб і сіль на вишитому рушнику підносили шанованим гостям. Це була ознака гостинності. Особливе місце в хаті займала піч. Над піччю – комин. Його розмальовували півниками, квітами. У печі готували страви – борщі й каші на обід, випікали хліб, пекли смачні млинці й коржики. На печі, за комином, спали, вигрівалися від простуди. Піч дуже шанували. Не можна було слова поганого сказати, бо “піч у хаті, вона все чує, все бачить”.

Біля печі висіла полиця для посуду – мисник. Під нею – ослінчик для відрі з водою і кухоль. Відро ніколи не ставили на долівку чи підлогу, бо вода, як і хліб, вважалася святою. Такий був звичай. Він зберігся й доніні.

Уздівж стіни стояли широкі дерев'яні лави, які, за звичаєм, покривали домотканими доріжками. На таких лавах можна було не тільки сидіти, а й спати.

Долівку в хаті змащували червоною глиною, а влітку устеляли запашними травами: чебрецем, м'ятою, полином. Прохолодно і затишно було в такій хаті.

Іван Гнатюк

НАША ХАТА

Я люблю свою хату,
І подвір'я, й садок,
Де і сонця багато,
І в жару – холодок.
Тіхо й затишно. Квіти
Коло хати цвітуть,
І невідомо все літо
Бджоли в цвіті гудуть.
Все для мене тут рідне:
Стіни, білі як сніг,
І віконце привітне,
І дубовий поріг.
І ряденця строкаті,
Й рушники на стіні –
Навіть дим в нашій хаті
Рідно пахне мені.

ЗАПРОШЕННЯ В ГОСТІ

Я́кось Тара́сик за́просів у го́сті сво́го дру́га Тимка́. Той за́питав:

– А де ти живеш?

– На ву́лиці Іва́на Франка́, одина́дцять, кварти́ра ві́сім. Це трипо́верховий буди́нок, ми живемо́ на дру́гому по́версі. Підні́мешся схі́дцями на дру́гий по́верх і поверне́ш ліво́руч.

– До́бре. Чека́й на ме́не в субо́ту о п'ятна́дцятій годи́ні. Обов'язко́во при́йду́.

– Чека́тиму. До зу́стрічі.

У ГОСТЯХ

Наста́ла субо́та. О п'ятна́дцятій годи́ні Тара́сик зу́стріча́в го́стя. Він вийшо́в у передпо́кій, допо́міг Тимко́ві зня́ти ку́ртку і пові́сив її на ві́шалку.

У передпо́кій вийшла і ма́ма.

– Ма́мо, це Тимко́. Я то́бі говори́в про ньо́го. А це – моя́ ма́ма Окса́на Дми́трівна.

– До́брий де́нь, Окса́но Дми́трівно, – привіта́вся Тимко́.

– До́брий де́нь! Захо́дьте, хло́пці, у віта́льню.

Хло́пці зайшли́. Тимко́ ува́жно приди́влявся. “Як за́тишно, – подума́в він. – Зру́чна кана́па, м'які крі́сла, телеві́зор, на підло́зі – пухна́стий кі́лим...”

Ось його́ по́гляд зупини́вся на сте́лажах з кни́жками́.

– Ого́, скі́льки кни́жок! – не втри́мався Тимко́. – Спра́вжня бібліоте́ка.

– Так, це та́то і ма́ма збира́ють. Тут є і мої́. Я люблю́ фанта́стику. А ти які́ кни́жки люби́ш?

– Про мандрі́вки. Теж ні́би фанта́стика. Неда́вно я прочита́в “Ма́ндри Гу́лліве́ра”.

– Так це ж і є фанта́стика! Ходи́мо до ме́не в кімна́ту. Погра́ємось на комп'ю́тері.

Людмила Пилип'юк

ДИВО

Спра́вжнє ди́во
Лі́плять з гли́ни
Ру́ки ті́тки Васи́лини.
Це і гле́ки, і таре́лі,
І когу́тики весе́лі.
Ста́ну ті́тку я проси́ти –
Хай ме́не навчи́ть лі́пити.

* * *

Усі, усі тарілочки
Повимивала Їрочка.
Сміються білолиці:
– Як не любить водичі?
Як не любити Їрочки,
Що вімила тарілочки.

61

Андрій М'ястківський

САМА В ХАТІ

Кошенятко чеше вуса
Ляпками двома.
В магазин пішла матуся,
В хаті я сама.
Вмиюсь чисто, вмиюсь біло
І тоді візьмусь за діло.
Підмету гарненько в хаті,
Молока дам кошеняті,
Своє ліжко застелю,
Квіти в горщику поллю,
Заплету я кіски русі
І чекатиму матусі.

Олег Буцень

ПОМІЧНИЦІ

Оля і Ліда гуляли у дворі. Побачила Оля, як сусідка тітка Даша розвішує білизну, і сказала подрузі:

- А я сьогодні мамі допомагала.
 - Що ж ти робила? – запитала Ліда.
 - Тарілки витирала, ложки, виделки.
 - А я, – похвалилась Ліда, – черевіки почистила.
 - Мамі? – поцікавилась Оля.
 - Ні, собі.
 - Хіба ж то допомога мамі?
 - Звичайно, – відказала Ліда. – У мамі ж тепер роботи менше буде.
- А як ви гадаєте?

62, 63

ЗАГАДКИ

Місили, місили, ліпили, ліпили,
А тоді – хіп! – та в окріп.
А вже наостанку –
В масло та в сметанку.
Хто зуміє відгадати,
Того будем частувати. (*Вареники*).

Як навколо об'їси,
Середінки – не просі.
Ми такі гостінці:
Дірка в середінці. (*Бублики*)

Рідке, а не вода,
Біле, а не сніг. (*Молоко*)

ПРИМОВКА

Пиріжечки, пиріжки,
Кожен має два ріжки.
Надкушу́ один ріжок –
Ой, смачне́нький пиріжок.

Тамара Коломієць

КРОТІВ БОРЩ (*Небиліця*)

Кріт наловить дощичку
В решето́ на горбку́
І наварить борщичку
Сам собі до смаку́:
– Варись, варись, борщичку,
В рогозяні́м кошику –
Без цибу́лі і без со́лі,
Без ботвіни́ і квасо́лі,
Без карто́плі і без ква́су,
Без ніякого припа́су. –
Така стра́ва небува́ла
Без по́лум'я парува́ла.
А клеко́че! А булько́че!
Пригоща́йтеся, хто хо́че!

64

У ШКІЛЬНІЙ ІДАЛЬНІ

Настала вели́ка перерва. Учні́ прийшли́ обідати. На столах уже́
стоять тарілки́ з супом, склянки́ з компо́том, лежать ло́жки й
виде́лки.

Кухар Марія́ Андрі́вна запро́шує:
– Їжте, любі́ мої. Смачно́го вам!
Діти дякують, обідають.

Василь Войтович

ВОРО́НА

Воро́на на вече́рю
Варе́ники
Вари́ла:
В відрó

Вогню набрала,
Водою підпаліла –
Вода не загорілась,
Вогонь не закипів,
Ворона не наїлась
Ва-ре-ни-ків.

Павло Глазовий

СОЛОДКА ХАТКА

(Небиліця)

Якось бігло ведмежатко
Та й натрапило на хатку.
Стоїть вона на льоду
Уся в цукрі і меду.
Дах примёрзлий, не прибитий,
Весь морозами покритий.
Двері зроблені з млинців,
Стіни – з білих буханців.
– Осьде жити буду я!
Осьде хатка моя! –
Ведмежатко сказало,
Потім дах облизало,
Поковтало буханці
І поїло всі млинці...
Тепер плаче сидить:
– Де ж я, де ж я буду жить?

65, 66

КОЛОСОК

(Українська народна казка)

Жили собі на світі двоє мишенят, Круть і Верть, та півник
Голосисте Гірлечко. Мишенята тільки те й знали, що співали й
танцювали, крутілись і вертілись. А півник рано-вранці прокидався,
спочатку всіх піснею будив, а потім до роботи брався.

От якось підмітав півник подвір'я і побачив на землі пшеничний
колосок.

- Круть, Верть! – покликав півник. – Гляньте, що я знайшов!
- Треба його обмолотити.
- А хто молотитиме? – спитав півник.
- Тільки не я! – закричало одне мишеня.
- Тільки не я! – закричало друге мишеня.
- Гарзд, – сказав півник, – я обмолочу.

І взявся до роботи. А мишенята почали гратися. Скінчив півник
молотити і гукнув:

- Гей, Круть, Верть, гляньте, скільки зерна я намолотів!
- Прибігли мишенята й запищали:
- Треба зерно до млина віднести, борошна намолоти!

- А хто понесé?
- Тільки не я! – закричав Круть.
- Тільки не я! – закричав Верть.
- Гарáзд, – сказав півник, – я віднесу зерно до млина.

Взяв собі на плéчi мішок і пішов.

А мишенята тим часом почали в довгої лози гратися. Одне через одного стрибають, веселяться.

Повернувся півник додому, знову кличе мишенят:

- Сюди, Круть, сюди, Верть! Я борошно приніс.

Прибігли мишенята, дивляться, не нахваляться:

– От так півник! От так молодець! Тепер треба тісто замісити та пироги спекти.

- Хто міситиме? – спитав півник.

А мишенята знову за своє:

- Тільки не я! – пропищав Круть.
- Тільки не я! – пропищав Верть.

Подумав, подумав півник і каже:

- Мабуть, мені доведеться.

Замісив він тісто, приніс дрова, розпалів піч. А як піч вітопилася, посадив у неї пироги. Мишенята теж часу не гають: пісні співають, танцюють.

Спеклися пироги, півник їх вийняв, поклав на стіл. А мишенята тут як тут.

- Ох, і зголоднів я! – пищить Круть.
- Ох, і їсти мені хочеться! – пищить Верть.

Швиденько сіли за стіл. А півник їм каже:

– Стривайте, стривайте! Ви мені спочатку скажіть, хто знайшов колосок.

- Ти знайшов! – голосно закричали мишенята.
- А хто колосок обмолотів? – знову спитав півник.
- Ти обмолотів! – тихіше сказали вони.
- А хто зерно до млина відніс?
- Теж ти... – зовсім тихо відказали мишенята.
- А тісто хто місив? Хто дрова носив? Піч топив? Хто пироги пік?
- Все ти, все ти, – ледве чутно пропищали Круть і Верть.
- А ви що робили?

Що відповісти мишенятам? І сказати нічого.

Почали Круть і Верть вилазити з-за столу, а півник їх і не затримує.

Нема за що таких нероб і ледарів пирогами частувати!

Що з весною настає?

– Сніг у полі розтає.

А чому то так буває?

– Сонце його пригріває.

Що ж синіє на землі?
– Ніжні проліски малі.
А що пнётся з-під листка?
– То травичка вироста.
А над полем що бринить?
– Любий жайворон дзвенить.

Катерина Перелісна

ВЕРБА

Та́не сні́г, течу́ть стру́мки,
Ожи́ва трави́чка,
І до со́нця гілочкі
Простяга́ верби́чка.
І м'яке́нькі, як пушо́к,
Ніжні, як шовко́ві,
Ясно дивля́ться з гіло́к
Коти́ки вербо́ві.

Катерина Перелісна

ЯК ЗАКЛИКАЛИ ВЕСНУ́

Весну́, за уя́вленням на́ших пре́дків, прино́сили на кри́лах
пташки́. Тому́ в бе́резні, пе́ршому ве́сняно́му міся́ці, ви́пікали пе́чиво
у фо́рмі пташо́к. Ді́ти, співа́ючи, носі́ли його́ по селу́, закли́каючи
весну́:

Весно́, весно́ кра́сна!
Прийди́, весно́, з ра́дістю,
З вели́кою ми́лістю!

68

Тамара Коломієць

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК

На ма́мине свя́то,
На ма́мине свя́то
Хоро́ших дару́нків
Для ма́ми бага́то.
Найкра́щий от та́та –
Шовко́ва кофти́на,
От ста́ршого бра́та –
Барви́ста хусти́на.
Од ді́да – карти́на
Вели́ка у ра́мі,
Та мій, мій найбі́льше
Сподоба́вся ма́мі.
Погля́ньте який:
На ві́кні на осо́нні –
Альпі́йські фіа́лки
Цвіту́ть у вазо́ні.

На мамине свято,
На мамине свято
Я в гості весну
Запросів у кімнату.

69, 70

Тарас Шевченко

І менé в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим словом....

НАШ КОБЗАР

Ім'я великого українського поета Тараса Григоровича Шевченка знають у всьому світі. Мабу́ть, зна́єш і ти. Зна́єш і де́які вірші. А якщо ні – познайо́мишся.

Найперша книжка його віршів називалася “Кобза́р”. Тому і поета називають Кобзарéм. Жив поет у ХІХ сторіччі. Писав про красу української землі, про нещасливу долю людей, мріяв про щастя і закликав трударів боротися за нього.

Тарас Шевченко

ВСТАЛА ВЕСНА

Вста́ла весна́, чо́рну зе́млю
Со́нну розбуді́ла,
Укві́тчала її ря́стом,
Барві́нком укри́ла.
І на полі жа́йворонок,
Солове́йко в га́ї
Зе́млю, у́брану весно́ю,
Вра́нці зустріча́ють...

71

Тарас Шевченко

* * *

Село́! – і се́рце одпочі́не.
Село́ на на́шій Украї́ні –
Нена́че пи́санка село́,
Зеле́ним га́єм поросло́.
Цвіту́ть сади́; білію́ть ха́ти,
А на горі́ сто́ять пала́ти,
Нена́че ди́во. А круго́м
Широколі́стії топо́лі,
А там і ліс, і ліс, і по́ле,
І сіні́ гори́ над Дніпро́м.
Сам Бог ви́тає над село́м.

Лідія Ковальчук

МА́МА САДИ́ЛА ЗА ХА́ТОЮ ГРЯ́ДКУ

Ма́ма сади́ла за ха́тою гря́дку,
 Кла́ла в ямки по ма́ленькім зерня́тку –
 Хай ви́роста́ють із них бу́рячки,
 Ку́щики кро́пу й квасо́лі стру́чки,
 І огіро́чки зе́лені,
 І гарбу́зи здо́рове́нні.

Вадим Крищенко

Вра́нці до́нька і сино́к
 Вікопали ясе́нок.
 Бі́ля ха́ти посади́ли, –
 Набира́йся, любий, си́ли.

73, 74

ВЕСНЯ́НКА

Вийди, вийди, со́нечко,
 На ді́дове по́лечко,
 На ба́бине зі́ллячко,
 На на́ше подві́р'ячко,
 На весня́ні квіто́ньки,
 На ма́ленькі ді́то́ньки.
 Вони́ там гра́ються,
 Тебе́ дожида́ються.

ПЕРЕПІ́ЛОЧКА*(Народна дитяча гра)*

Діти беруться за руки і роблять коло. Посередині стоїть дівчинка-“перепілочка”. Усі, рухаючись по колу, співають:

*У на́шої перепі́лки та й голі́вка бо́літь,
 У на́шої перепі́лки та й голі́вка бо́літь.*

(Дівчинка в колі тримається за голову.)

*А до перепі́лки со́ловейко́ йде,
 На́шій перепі́лці чере́вики несе́.*

(З кола до “перепілки” виходить хлопчик, імітує, що дає їй черевики. “Перепілка” не бере.)

Усі діти:

*– І – і! Не взяла!
 А до перепі́лки та й жура́влик іде́,
 На́шій перепі́лці він кепта́рик несе́.*

(Інший хлопчик імітує, що дає “перепілці” кептарик. “Перепілка” знову не бере.)

Діти в колі (з подивом):

– Не взяла!
А до перепілки та й горобчик іде,
Нашій перепілці гарту сукню несé.

(Ще один хлопчик підходить до “перепілки”, “дає” їй платтячко. Дівчинка не бере.)

Діти в колі знову дивуються:

– Не взяла!
А до перепілки перепілко іде,
Нашій перепілці щіре слово несé.

(Підходить хлопчик, ласкаво заспокоює “перепілку”. Вона радісно посміхається йому. Беруться за руки, танцюють.)

Діти в колі (з радістю):

– Відужала наша перепілочка!

“Перепілочка” кланяється комусь із кола, і той стає “перепілкою”. Гра починається спочатку.

75–77

УКРАЇНЬКА ДЕРЖАВА

Україна... Кажуть, що її земля напоєна мéдом і молоко́м... Кажуть... Мабуть, тому́, що її ґрунти найродючіші, а підземні надра найбагатші. Все у нас є: і зóлото, і вугілля, і газ, і на́фта, і дорогоцінне каміння, і рідкісні метáли. А головне багатство – люди, працелюбні, розумні, жартівливі, співучі.

24 серпня народ України відзначає День Незалежності своєї держави. Державними символами стали герб – старовинний тризуб, з яким колись ще київські князі ходили в походи, та синьо-жовтий пра́пор.

Чому́ синьо-жовтий? Бо над країною не́бо синє-синє, а безкра́ї лані влітку колóсяться золото́ю пшеницею. Це кольори́ миру, щáстя, добро́бу.

Лариса Колос

ДІТИ УКРАЇНИ

Всі ми діти, всі ми різні,
Як ба́гато нас!
Всі ми рідні у Вітчизні,
Га́рні й без прикра́с.

Рі́зні мо́ви в нас і та́нці,
Стра́ви і пі́сні,
Та усі до шко́ли вранці
Йдемо́ день при дні.

Нас єднають сві́т нау́ки,
В небеса́х – зі́рки
І держа́вна на́ша мо́ва,
Мрі́ї і думки́.

Ми не зве́рхні, не бундо́чні –
Люди́ між людьми́.
Всі ми дру́жні й нерозлу́чні –
Украї́нці ми!

Наталка Поклад

ПРАПОР

Прапор – це державний символ.
Він є в кожній державі;
Це для всіх – ознака сили,
Це для всіх – ознака слави.
Синьо-жовтий прапор маєм:
Синє – небо, жовте – жито;
Прапор цей оберігаєм,
Він – скарбину, знають діти.

Віра Паронова

Наш герб – тризуб. У ньому сила
Отця небесного і сина.
Тризуб, немов сім'я єдина,
Де тато, мама і дитина
Живуть у мирі і любові
На Україні вільній, новій.

78, 79

Максим Рильський

ПІСНЯ ПРО КИЇВ

Наш Київ розіслався
На горах над Дніпром,
Садом завітчався,
Мов дівчина вінком.
Його побудували
Брати, батьки, діди.
І славно захищали
Від лютої біды...

КИЇВ – СТОЛИЦЯ УКРАЇНИ

Київ – велике і гарне місто. Воно стоїть на Дніпрі.

Головна вулиця столиці – Хрещатик.

У Києві багато шкіл, гімназій, ліцеїв, університетів, театрів, бібліотек, музеїв, пам'ятників.

У столиці України є фабрики і заводи, де працюють люди різних професій, які виготовляють мотоцикли, меблі, одяг, взуття, ліки, різні продукти харчування.

У Києві багато чудових парків. Кияни і гості люблять це місто.

ЛЕГЕНДА ПРО ЗАСНОВНИКІВ КИЄВА

Київ є одним із найстаровинніших міст у Європі. Вже понад 1500 років стоїть він на крутих берегах Дніпра.

У давні часі жило плем'я полян, а правили ними три князі-браті: Кий, Щек і Хорів, а сестра їхня звалася Либідь. І збудували поляни город й нарекли його на честь свого князя старшого брата Щека і Хорива – Києвом. А навколо города був ліс і пуща велика, і поляни ходили на лови і полювали там звірів, рубали ліс, розбудовували город.

Кий довго княжив у роді своєму, ходив походами в інші землі, і навіть до самого Царгорода. Великі почесні віддав йому правитель Царгорода.

Коли ж Кий повертався з далекої мандрівки, то, пливучи Дунаєм, уподобав місце і збудував невеликий город, і хотів осісти в ньому з родом своїм, та не дали йому навколишні мешканці. Отож і донині називають придунайці те городище Києвець. Кий же повернувся у свій город Київ і правив ще багато років зі своїми братами Щеком і Хоривом.

80, 81

ЛЕГЕНДА ПРО ЗАСНУВАННЯ ЛЬВОВА

Один князь поїхав на лови. Він полював цілий день, а увечері став на спочинок разом зі своїм почтом біля підніжжя високої гори. Аж підходить до вогнища старець і каже:

— Недобре місце ти вибрав, князю. Ця гора називається горою Лева. У ній є печера, а в тій печері живе величезний лев-люджер. Щоночі він виходить з печери і йде на пошуки поживи. Багато людей загинуло, і, зрештою, люди пішли з цих місць. А цієї ночі лева не доведеться далеко ходити на лови, якщо ти не втечеш звідси. Рятуй своє життя, князю.

— Мисливець не тікає від дичини, а полює на неї, – спокійно відказав князь.

— Якщо визволиш цей край від люджера, люди повік-віки будуть вдячні тобі, – вклонившись, відповів старець і пішов.

Коли настала ніч, князь не ліг спати. З мечем у руках він чатував біля печери. І от наче грім гримнув вдалині – це заревів лев, що прокинувся голодний та лютий.

Коли голова чудовиська показалася в отворі печери, князь змахнув мечем і щосили опустив його на могутню шию звіра. Від лев'ячого реву здригнулися гори, і мертвий звір гримнув на землю.

На честь своєї перемоги князь взяв собі ім'я Лев, а зображення звіра помістив на своєму гербі. На сусідній горі, ще вищій від гори Лева, князь Лев збудував замок.

Невдовзі біля підніжжя цієї гори почали селитися люди, сподіваючись на захист могутнього князя Лева від ворогів. Тож місто, що незабаром тут постало, почали називати Львовом.

Віктор Таран

ПИСАНКІ

В хаті на осонні
Сяду на ослоні.
Сяду я скраєчку –
Розпишú яєчко.

Леся Храплива

ВЕЛИКОДНЯ ПРИГОДА

Засвітіло сонечко ранком у віконечко. Поклала мама в кошик паску, писанкі, ковбаску та поклікала донечку Параску:

— Від себе і від батька і від мене занесеш бабусі свячене!

І пішла Параска: в кошику ковбаска, писанкі і паска.

Іде Параска, вийшла на горбók. А до неї Брówко – пёсик: скік та скок!

— Куди іде́ш та що несеш?

— Несу́ я паску, писаночкі, ковбаску, від батька і від мами і від мене – несу́ бабусі свячене.

— А не буде там нічо́го і для мене? – Брówко питає, хвостиком махає.

— Писанкі мату́ся написали, оле́нями, півниками, сонцями прикра́шали. Не на те труди́лись мої не́нька, щоб з'їв Брówко писанкі смачне́нько!

— Подиві́сь, Парасю, ще раз на свячене: мо́же, там знайдеться щось для мене? – Брówко питає, хвостиком махає.

— Білу паску – не малі́ це речі! – ма́ма цілу ніч міси́ли ще й пекли́ у пе́чі. Ой, ба́гато ма́ли з не́ю пра́ці! Чи ж годі́ться пасочка – соба́ці?

— Подиві́сь, Парасю, ще раз на свячене: я голо́ден – чи нема́ нічо́го в кошику для мене?

— Лиш ковбаска, вся товсте́нька, з са́лом. Ма́ма її до́вго начиня́ли, ще й пекли́! Я зна́ю, їсти ти гото́вий, та не дам нія́к ковба́ски – псо́ві!

— Погля́нь, Парасю, в коши́к – ще ж бо не порожні́й він! – Брówко благає, хвостиком махає.

— Не порожні́й, ще оста́вся... хрін. Вікопала я його́ сама́ в городи́ – мо́же, ста́не Брówкові в пригоди́?

Дала́ Параска Брówкові ла́соців тих, а Брówко лиш поню́хав та:

— Аааапчі́х!

В носі закрути́ло, в оча́х потемні́ло. Пчі́хнув Брówко, заточи́вся та штовхну́в Параску. Випусти́ла вона́ з рук коши́к, паску, писанкі, ковбаску...

Покоти́лася з горбо́чка паска, а за не́ю сте́жкою всі писанкі й ковбаска, а за ні́ми коши́к і Параска, а за ні́ми, гавкаючи, Брówко – пёс.

Котілися, котілися ра́нок весь. Аж му́сили ста́ти, бо докоти́лись до бабу́синої ха́ти. Вста́ла тоді́ Парáска, позбира́ла в ко́шик па́ску, писанкі́, ковба́ску та промóвила:

– Бабу́сенько, від ма́ми, від та́та і від ме́не принесла́ я ла́сощі вам на свя́чене.

І сказа́ла, яка́ приго́да приключи́лася: як усі́ вони́ з горбóчка покоті́лися.

А бабу́ся – нум Парáску цілува́ти. Посади́ла її на покúтті в ха́ті, а Бровко́ві бі́ля поро́га да́ли вели́ку кість. А він зубáми – хап! – і їсть, і до́сі їсть!

84

“ГУ́СИ, ГУ́СИ, ДОДО́МУ!”

(Украї́нська наро́дна дитя́ча гра)

Терито́рія, на якій відбува́ється гра, розді́лена (крейдо́ю) на дві полови́ни. На одній стої́ть “господи́ня”. Вона кли́че “гусе́й”. На дру́гій полови́ні – “гуси́” (3–5 учні́в). Вони на відста́ні. Збоку стої́ть “вовк”. “Діти-гуси́” біжа́ть до господа́ні, їм наведе́ри ми бі́жить “вовк”. Якщо “гуси́” забіга́ють за позначе́ну лі́нію, вони вдо́ма. “Вовк” не має пра́ва торкати́ся їх і забігати́ за лі́нію, іна́кше “гуси́” оберта́ються і скубу́ть його́. Якщо ж “вовк” до́жене ко́гось до лі́нії і торкне́ться його́, той ста́є “вовком”, і гра продо́вжується.

Діти́ за допо́могою лі́чилки оби́рають з-помі́ж себе́ господа́ню й вовка́. Усі́ інші – гуси́. Вони йду́ть на лу́г пасти́ся, а вовк хова́ється непода́лік за ку́щем. Господа́ня виходи́ть за умо́вну лі́нію (горо́д) і кли́че гусе́й:

– Гу́си, гу́си, додо́му!

– Чого́?

– Вовк за горо́ю!

– Що він ро́бить?

– Гусе́й скубе́!

– Які́х?

– Сіри́х, біли́х, пелеха́тих, тіка́йте, гу́сочки, до ха́ти!

Гуси́ біжа́ть додо́му, а вовк кида́ється пере́ймати їх. Однак за умо́вну лі́нію (горо́д) він не має пра́ва заходи́ти.

ЛІ́ЧИЛКА

Тіка́в за́єць че́рез міст.

До́вгі ву́ха, ку́ций хві́ст,

А ти да́лі не тіка́й,

Ти лі́чити почина́й:

Раз, два, три

Вийди́ ти.

МІСТО

Міста України – це промислові, навчальні й культурні центри.

Місто – це широкі вулиці з багатоповерховими будівками, потоком машин, світлофорами або регулювальниками, з пішохідними доріжками – тротуарами і переходами через вулицю – “зебрами” або підземними переходами.

Це фабрики і заводи, на яких працюють робітники і робітниці – люди різних професій, які виготовляють машини, одяг і взуття, продукти харчування, ліки.

Місто – це великі школи, гімназії, ліцеї, в яких навчаються діти; це коледжі, університети й академії з тисячами студентів.

Це театри, концертні зали, філармонії, музеї і пам’ятники. Це великі універмаги, магазини, супермаркети, поштові відділення, залізничні й автобусні вокзали, аеропорти.

Є міста старовинні й зовсім молоді. Вони можуть бути великими, з мільйонами мешканців, і зовсім маленькими, з кількома десятками тисяч.

До великих старовинних міст належать: Київ – столиця України, Львів, Харків, до менших – Чернігів, Житомир, ще менших – Малин, Васильків.

А в якому місті мешкаєш ти? Якщо в селі, то яке місто знаходиться поблизу?

ЗАГАДКИ

На дорозі їх багато –
Їде на колесах хата.
І вона в єдину мить
Хоч куди тебе домчить! (*Автомобіль*)

Швидко мчить, бо поспішає,
Пасажирів підбирає.
І хвилінка у хвилінку
Їх доставить на зупинку. (*Автобус*)

Під землею мчать вагони,
Світло сяє на перонах,
Сходи вниз людей везуть,
Ще й на гору заберуть. (*Метро*)

Як натиснеш на педаль,
Побіжить в далекі далі. (*Велосипед*)

Спішить, сурмить:
– Дорогу дай!
Моргає синім оком.
Примчиться швидко і біда
Людей обіjde боком. (*Пожезна машина*)

ЗАГАДКИ

А я зе́бра не проста́:
 Без ко́пит
 І без хвоста́,
 Лиш біле́нькі
 Сму́жки ма́ю.
 Я лежу́,
 А не гуля́ю.
 Хо́чеш пере́йти до́рогу?
 Я при́йду на до́помогу.
(Пішо́хідний пере́хід)

В ньо́го на чо́тири бо́ки
 Є по три кругле́нькі о́ка.
 Ні́ми сві́тить не даре́мно:
 Як поді́виться зеле́ним –
 Їди ско́ріше, не зіва́й!
 Сві́тить жо́втим – зачека́й:
 А черво́ним – стій, не йди! –
 Щоб не ста́лося бі́ді.
(Сві́тлофо́р)

Віра Паронова

ПЕРЕХІД ВУЛИЦІ

А якщо відсу́тній знак?
 Тре́ба нам зроби́ти так:
 При до́розі зупині́тись
 І налі́во подиви́тись.
 Ба́чиш: тра́нспорту нема́є –
 До се́редини руша́єм.
 Є тут лі́нія чудо́ва,
 Не зви́чайна, розді́лова.
 Знов на ній ти зупині́сь
 І напра́во подиви́сь.
 Всі маши́ни пропу́сті –
 Пі́сля цьо́го мо́жеш йти.

ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ У ТРАНСПОРТІ

1. Не шумі́ти, не штовха́тись,
Че́мно й ла́гідно трима́тись.	3. Ста́ршим лю́дям, як годі́ться,
Тре́ба міс́цем посту́піться.
2. Без біле́та, зна́є ко́жен,
Їхат́ь в тра́нспорті не мо́жна.	4. Ско́ро ви́хід, не штовхай́ся,
Потихе́ньку посувай́ся.

Ігор Січовик

Їде зайчик у трамваї
І довкола поглядає.
Тут підходить їжачок
І говорить :
– Ваш квиток!
Червоніє зайчик густо
І дає листок... капусті.
Пожував їжак листок.
– Це – говорить, – не квиток.
Доведеться вам зійти
І додому пішки йти!

90

ВВІЧЛИВИЙ ПЕСИК

Якось гуляла квочка з курчатками у дворі. Раптом налетіла чорна хмара, й дощ полив як із відра. Квочка мерщій на землю присіла, пир'ячко розчепірила й завокотала: "Квок-квок-квок...". Це означало: "До мене, мої маленки! Ховайтеся негайно". І всі курчатка залізли до неї під крила, зарилися в тепле пир'ячко. Хто весь заховався, у кого тільки ніжки видно, у кого голівка стирчить, а в кого саме тільки око виглядає... А неподалік у будці сидів песик.
(Розкажіть, що було далі, за кадрами мультфільму.)

91

Тамара Журба

ТЕЛЕФОНИ

Дзінь-дзелень!
Дзінь-дзелень!
І хто це дзвонить
Цілу ніч і цілий день?
Дзінь-дзелень!
"Алло! Добридень! –
Лось гукá до борсукá. –
Там на озері не видно
Лосья меншого, синкá?"
А лисиця щохвилини
Зайцю: "Ну́мо без обра́з,
Завітай в мою хати́ну
На гости́ну хоч би раз.
Я чека́ю, довгову́хий!
А як ні – прийдú самá!"
Заєць слухавку продму́хав
І сказа́в: "Мене́ нема́..."

ЗІПСОВАНИЙ ТЕЛЕФОН

Посідали птахів
У зіпсованого телефона
Грати.
– Кру! –
Шепнув журавель вороні.
– Кра! –
Шепнула ворона сорочці.
– Кре! –
Сказала
Сорока-білобока сові.
А та все чула,
Все знала
І тільки зареготала:
– Хо-хо-хо, хо-хо-хо!

92

Наталія Забіла

ОЛІВЕЦЬ-МАЛЮВЕЦЬ

Взяла Яся олівець,
Олівець-малювець.
Сіла Яся біля столу,
Розгорнула папірець.
Треба тут намалювати
Отакую велику хату!
Вікна. Дах. Димар на нім.
З димаря – великий дим!
– Ось травичка. Ось доріжка.
Ось дитинка. Ручки. Ніжки.
Ротик. Носик. Голова.
І волосся – як трава.
Ось на небі сонце сяє.
Довгі промені ясні...
А в сторонці, під віконцем,
Квітнуть квіти запашні.
У дитинки є спідничка,
А на ніжках – черевічки.
Ще їй кошика зроби –
Піде ляля по грибі.
Ліс такий густий, кошлатий,
І дерев у нім багато –

Все ялінки та дуби.
Як щітки, стирчать гілки.
А під кожним під дубочком
Два грибочки, три грибочки.
Ось чотири, ось і п'ять...
Вже нема де малювати!
Ось і блискавка! І грім!
І полився з хмари дощик
На грибочки, на дубочки,
На ялінку, на хатинку,
На малесеньку дитинку.
На волоссячко, на кошик
Ллється дощик, дощик, дощик.
Ллється швидко, швидко, швидко!
І нічого вже не відко!
– Що ж ти, Ясю, наробила?
Зачорнила весь папір!
І протерла, і продерла,
І пробіла аж до дір!
Яся каже: – Ай-ай-ай! Це не я!
Це такий вже олівець,
Олівець-малювець!

ДЕНЬ МАТЕРІ

Мати... У всі часи народи величали її як найбільшу святиню. Вона – корінь життя, Берегиня роду людського.

Колись День Матері відзначався постійно й дуже урочисто і в нас в Україні. Потім його замінили святом жінок.

Тепер свято Матері повернулося до нас. У другу неділю травня ми складаємо шану і дяку всім матерям. Бо як вічне життя на землі, так вічна Мати – символ Добра, Миру, Щастя.

За Василем Сухомлинським

МОЯ МАМА – НАЙКРАЩА

Маленька дівчинка приїхала з мамою у велике місто. Пішли вони по вулиці. Мама велла донечку за руку. Дівчинка побачила щось цікаве. На radoщах заплескала в долоні. І загубилась у юрбі. Загубилась і заплакала:

– Мамо!.. Де моя мама?

Люди оточили дівчинку й питають:

– Як тебе звати, дівчинко?

– Оля.

– А маму як звуть? Скажи, ми її зараз знайдемо.

– Маму звуть... мама...матусь.

Люди усміхаються. І знову питають:

– Які у твоєї мами очі: карі, сині, блакитні, сірі?

– Очі у неї... найдобріші...

– А коси? Які в мами коси – чорні, русі?

– Коси... найкрасивіші.

Знову усміхаються люди. Питають:

– А які у мами руки? Може, якась родимка у неї на руках є, згадай.

– Руки у неї... найласкавіші. Моя мама найкраща!

Пішли люди й оголосили по радіо: “Загубилась дівчинка. У її мами найдобріші очі, найкрасивіші коси, найласкавіші у світі руки”.

І мама знайшлася.

Роман Завадович

Петрусєва матусь

Притулювся до мами Петрусь:

– Є на світі багато матусь.

Є в Оленки, в Уляни, в Юрка,

Але жодна з них не така.

ЯК КЛІЧУТЬ МАМУ

Кóжен по-сво́ему ма́му поклі́че.
Зна́єш ти, зна́єш ти, як?
“Му-му!” – теля́та,
“Хрю!” – порося́та,
Ну, а лоша́та ось так: “Іго́-го!”
Кóжен по-сво́ему ма́му поклі́че.
Зна́єш ти, зна́єш ти, як?
“Гав!” – цуценя́та,
“Ме!” – козеня́та,
А кошеня́та ось так: “Няв!”

95, 96

Ігор Січовик

* * *

З’їхалась роді́на:
Брат з Карпа́т,
Сестра́ з Остра́,
До́чка з Кри́му,
Син із Ри́му,
Вну́чка з Лу́цька,
Внук з Прилу́к,
А ми з Ві́нниці.
Ба́ба Зи́на – імені́нниця!

Ігор Січовик

ІМЕНІНИ

(Жарт)

— Коли́ у тебе́ бу́дуть імені́ни? —
Пита́є Ко́стик у сестри́чки Ні́ни.
— Тоді́, — відпові́дає Ні́на Ко́сті, —
Як принесу́ть мені́ цукерки го́сті.

ЗМІСТ

І ЧАСТИНА

1.	Україна – рідний край	3
2.	Хто я?	4
	Де я живу?	5
3, 4.	Я і моя родина	6
	Удома	7
5, 6.	Ріпка.	8
7, 8.	Мої іграшки, ігри.	10
	На дитячому майданчику	11
9, 10.	Ввічливість	12
11, 12.	Ввічливість (продовження)	14
13.	Знайомство	16
14.	Дружба, товаришування	18
15, 16.	Лисиця і журавель	20
17.	Школа.	22
18.	Наш клас	24
19.	Навчальне приладдя	26
	Лічба: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	27
20.	Навчання.	28
21.	На перерві	30
	Подоланочка	31
22.	Ми малюємо. Кольори.	32
23.	Осінь у лісі. Кольори осені	34
24.	Овочі.	36
	Художники	37
25, 26.	Ходить гарбуз по городу	38
27, 28.	Фрукти	40
29.	Людина. Професії.	42
30.	Людина. Частини тіла.	44
31.	Гігієна.	45
32, 33.	Одяг	46
34, 35.	Взуття.	48
36.	Будьмо охайними	50
37, 38.	Зимонька іде, сніжок нам несе	52
39, 40.	Рукавичка	54
41, 42.	Свято Миколая	56
43.	Зимові розваги	58
44, 45.	Новий рік	60
46, 47.	Новий рік в Україні	62
48, 49.	Де вони живуть?	64
50, 51.	Наші пернаті друзі	66
	Зимові турботи	67
52.	Слухаємо казку	68
53, 54.	Свійські тварини	70

	Два півники	71
55.	Слухаємо казку	72
56, 57.	Свійська птиця.	74
58.	Дім (квартира). Будинок в селі. Обереги	76
	Інтер'єр української хати. Обереги	77
59.	Дім (квартира). Меблі	78
	Інтер'єр міської квартири	78
60.	Посуд	80
61.	Допомога вдома	82
62, 63.	Продукти харчування. Їжа	84
64.	Смачного!.	86
65, 66.	Колосок.	88
67, 68.	А вже весна	90
	Мамине свято.	91
69, 70.	Наш Тарас	92
71.	Село	94
72.	Весняні роботи в селі	96
73, 74.	Дитячі ігри й пісні весною	98
	«Перепілочка»	99
75–77.	Україна – наша держава	100
	Усі ми діти, всі ми різні...	101
78, 79.	Київ – столиця України	102
80, 81.	Мій рідний край	104
82, 83.	Великдень	106
	Великодня пригода	107
84.	Великодні ігри дітей.	108
85, 86.	Місто	110
	Види транспорту.	110
87, 88.	Вулиця міста	112
	Правила дорожнього руху	113
89.	У транспорті	114
90.	У кінотеатрі.	116
91.	Розмова по телефону.	118
92.	Олівець-малювець.	120
93, 94.	День матері	122
	Моя мама – найкраща.	123
95, 96.	День народження бабусі	124

II ЧАСТИНА

Тексти для розвитку аудіативних умінь	126
---	-----

Навчальне видання

Ольга ХОРОШКОВСЬКА
Наталія ЯНОВИЦЬКА

УКРАЇНСЬКА МОВА

для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням польською мовою

УСНИЙ КУРС

1 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Редактор Любов Кирієнко
Художній редактор Ігор Шутурма, Жаннета Присяжна
Коректор Ольга Тростянчин

Формат 70×100¹/₁₆. Ум. друк. арк. 14,3.
Обл.-вид. арк. 16,0. Тираж 302 пр. Зам. № 193-12.

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2980 від 19.09.2007

www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
79005 м. Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК 1110 від 08.11.2002